

Vändpunkter

- Viktiga faktorer i förändringen mot ett liv utan droger och kriminalitet

Av Therese Andersson & Susanne Malmström

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
HT 2012

Abstract

We have made a qualitative study that started from interviewees with substance abuse problems. All of the interviewees have a background as criminals and addicts and three of them have participated in twelve-step program.

There is treatment that is intended to support and help addicts, but it's still not all that manage to get out of their addiction. That makes it important and interesting to find out what is causing this. Our purpose of this study was to investigate which factors were important for recovering addicts to change their lives by turning points and how it has created a new identity-role. Suppose has also been to examine how they kept their new identity- role. We have used Erving Goffman's theatrical metaphor "*The Presentation of Self in Everyday Life*" to demonstrate the importance of us as individuals create us a role that becomes our identity and how it interacts with the environment. We have also used "*Empowerment*" to show the importance of getting help for self-help during treatment. It has become clear from the knowledge gained by the study, that our interviewees gone through a process of change as a turning point in life, a near-death experience. Through it, they have realized that life does not last forever and they have then understood attendant change was the only way out of addiction and the beginning of a new life.

Keywords: Turning points, addicts, former addicts, addiction treatment, life changes

Sammanfattning

Vi har gjort en kvalitativ studie och intervjuat individer med en tidigare missbruksproblematik och kriminellbakgrund. Alla utom en av intervjupersonerna har deltagit i ett 12-stegsprogram.

Det finns hjälp att få som missbrukare genom behandling, men det är ändå inte alla som klarar av att sluta fast den hjälpen finns. Det är viktigt och intressant att undersöka varför det är så. Vårt syfte med studien har varit att undersöka vilka faktorer som ligger bakom tillfrisknandet för före detta missbrukare. Hur de lyckats förändra sina liv och skapa sig en ny identitet, roll och hur de klarat av att bibehålla den. Vi har utgått från Helen Rose Fuchs Ebaugh för att förklara den förändringsprocess våra intervjupersoner gått igenom, då de kommit till en vändpunkt i livet som har varit avgörande för deras framtid. De teorier vi använt är Erving Goffmans teatermetafor för att lyfta fram hur vi människor antar en identitet, en roll och använder oss av den då vi interagerar med vår omgivning. Empowerment valde vi för att mycket av den behandling som ges idag bygger på hjälp till självhjälp. Viktiga slutsatser vi kommit fram till är att våra intervjupersoner har genom en smärtsam upplevelse kommit till insikt att de måste förändra sig. Det har stått mellan liv och död och de har då kommit till en vändpunkt som varit nödvändig, för att de skulle gå igenom en förändringsprocess och anta en ny identitet, roll. Vi har även kommit fram till de faktorer som gör att en individ lyckas att behålla en ny identitet, roll och det genom markant förändra sitt liv i många skeenden.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering.....	6
1.2 Syfte.....	6
1.3 Frågeställningar.....	7
2. Tidigare forskning	7
2.1 12-stepsprogram och kognitiva behandlingsformer.....	7
2.2 Interners personliga och känslomässiga förändringar under behandling.....	8
2.3 Vändpunkter och att anta en ny roll.....	8
2.4 Viktiga faktorer på vägen mot nykterhet.....	10
2.5 Sammanfattning: Tidigare forskning.....	11
3. Bakgrund	11
3.1 Provita behandlingshem.....	12
3.2 KRIS – Kriminellas revansch i samhället.....	13
4. Metod	14
4.1 Tillvägagångssätt.....	15
4.2 Uppdelning av arbetet.....	15
4.3 Urval.....	15
4.4 Intervjuerna.....	16
4.5 Val av metod.....	17
4.6 Reliabilitet och Validitet.....	18
4.7 Egen position i förhållande till ämnet.....	20
4.8 Svårigheter.....	21
4.9 Etiska principer.....	21
5. Teori	23
5.1 Goffmans teatermetafor.....	23
5.2 Empowerment.....	26
6. Empiri	28
6.1 Information om intervjupersonerna.....	28
6.2 Livet innan vändpunkten.....	29
6.2.1 Sammanfattning: Livet innan vändpunkten.....	32
6.3 Den stora vändpunkten.....	32

6.3.1 Sammanfattning: Den stora vändpunkten.....	33
6.4 Livet efter vändpunkten.....	34
6.4.1 Sammanfattning: Livet efter vändpunkten.....	39
7. Analys.....	40
8. Slutdiskussion.....	45
9. Referenslista.....	47

Förord

Vi vill passa på och tacka KRIS och de personer från ett par av dessa organisationer som ställt upp på intervju och delat med sig av berättelser från en svår tid av deras liv. Vi vill även tacka vår handledare Stig Linde som under arbetets gång stöttat oss med mycket värdefulla råd och kommentarer.

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Enligt statens offentliga utredning (SOU, 2011:35) så finns det i Sverige ungefär 29 500 personer med ett tungt narkotikamissbruk, 330 000 personer med ett alkoholberoende samt 65 000 läkemedelsberoende personer. Vidare uppskattar man att personer med tungt alkoholmissbruk har ökat med 20 % och att personer med narkotikamissbruk ökat med 15 % de senaste tio åren. Enligt utredningen nås dock bara en av fem personer med beroendeproblematik av missbrukarvården (SOU, 2011:35). Det kan tyckas skrämmande att det är så många personer som har hamnat i någon form av missbruk med tanke på de risker som uppstår i samband med detta. Exempel på risker är att man dels utsätter sin egen hälsa men också att man utsätter andra för fara och risker som exempelvis vid rattfylleri. Om en individ hamnar i ett tungt missbruk ökar också riskerna för kriminalitet, arbetslöshet, hemlöshet och annan social utsatthet.

Vid missbruk är återfall vanligt förekommande och kan sägas vara mer en regel än undantag (Laanemets, 2009). Det är dock svårt att få fram exakta siffror på hur vanligt det är med återfall inom missbruksvården. Men både svensk och amerikansk forskning visar att det är fler som avbryter än fullföljer behandlingen. Både behandling, resultat och uppföljningstid varierar mellan olika behandlingsprogram vilket gör det svårt att räkna ut hur många som genomgår hela behandlingen och är helt drogfria efteråt (Laanemets, 2009). Det kan dock konstateras att det inte är så många som uppfyller kriteriet absolut drogfrihet både under och efter behandlingen (Laanemets, 2009). Kostnaden för missbruk och beroende av alkohol, narkotika, läkemedel och dopningsmedel uppgår till 150 miljarder kronor för samhället varje år (SOU, 2011:35). Ett exempel kan vara en kvinna i 20 årsåldern som har ett heroinmissbruk. För henne uppnår den samhällsekonomiska kostnaden ca tio miljoner kronor. Om insatsen är effektiv så kan man spara cirka två miljoner och om insatsen även gör att personen kan återgå till arbete kan besparingen bli så mycket som sex miljoner. Detta visar att det kostar mycket att hjälpa missbrukare men att det också är lönsamt att investera i missbruksvården så länge den ger goda resultat (SOU, 2011:35). De senaste åren har kriminalvården även satsat på att bygga ut vården för att kunna möta problemet med ett ökat missbruk i samhället. Ett exempel är att

det finns speciella personer som ska söka upp samt identifiera och motivera missbrukare redan under tiden som de sitter på häkte (Kriminalvården, Arbete mot narkotika).

Missbruk medför risker både för individen själv och för andra samt att missbruksvården kostar mycket för samhället. Därför ser vi det som viktigt att missbruksvården fungerar så bra som möjligt, både för individen och för samhället i stort. Enligt Svensson & Kristiansen (2005) har det skett en förändring inom den svenska narkomanvården. Den tydliga och avgränsade institutionella vården har minskat och större plats har givits till den frivilliga öppenvården där klienterna slussas runt, detta med skiftande intensitet och inriktning. Tidigare hade exempelvis en ung heroinmissbrukare en självklar plats till institutionsvård men kan nu istället hamna i ett öppenvårdsprogram i form av en timmes samtal varje vecka. Vidare skriver Svensson och Kristiansen (2005) att det tidigare var socialtjänstens som skulle motivera klienterna till att delta i behandling och bli av med sitt missbruk. Men idag är det istället klienterna som måste bevisa sin motivation och att de är seriöst intresserade av att gå behandling (Svensson & Kristiansen, 2005). Denna förändring resulterar alltså i att efterfrågan på dyr institutionsvård minskar till fördel för den billigare öppenvården samt att socialtjänsten bromsar vården genom att försöka hålla omotiverade klienter borta (Svensson & Kristiansen, 2005).

Som vi nu inledningsvis nämnt så finns en hjälpapparat i form av institutionsvård och öppenvård samt ekonomiska satsningar på att bygga ut vården för att hjälpa individer med missbruksproblematik. Men de måste först visa att de är motiverade och villiga till att genomgå behandling och få den hjälp som kan erbjudas. Det vi då frågar oss är vad det är som gör att en del klarar av att ta sig ur ett missbruk och inte andra. Var kommer motivationen ifrån och vilka andra faktorer har varit viktiga för de individer som klarar av att genomföra en förändring till ett liv utan missbruk. Ebaugh (1988) pratar om att insikten och motivationen till att man måste göra en livsstilsförändring (oavsett om det gäller missbruk, skilsmässa eller andra situationer) kan komma både snabbt och drastiskt men också långsamt växa fram. Det kan exempelvis vara så att man haft ett missbruk under flera år och att man under denna tid varit med om så mycket svårigheter att man till sist tröttnar på sitt liv. Motivationen kan också utlösas eller förstärkas av en specifik händelse, exempelvis dödsfall eller en skrämmande situation där antingen personen ifråga eller andra har kommit till eller riskerat att komma till

skada. Hon pratar alltså om olika typer av turning points, eller vändpunkter. Med vändpunkter menas då faktorer som gjort att individen valt att förändra sitt liv och börja om på nytt.

1.2 Syfte

Syftet med detta arbete är att studera vändpunkter hos före detta kriminella och missbrukare som bidragit till att de gjort en livsstilsförändring.

1.3 Frågeställningar

- Hur har vägen/livet sett ut fram till de avgörande vändpunkterna?
- Hur ser vändpunkterna ut?
- Hur har de klarat av att byta samt bibehålla en ny identitet och roll?

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt så tar vi dels upp och belyser en svensk studie om motivation i förhållande till behandling, i detta fall 12-stegsprogrammet. Detta för att förtydliga tanken att det måste till något mer än bara behandling i individens förändringsarbete. Därefter kommer en israelisk studie som visar att deltagarna minskade sina negativa känslor under behandlingen, som i sin tur öppnade upp för en förändringsprocess hos individen. Detta visar att stöd och hjälp kan hjälpa individen i sin förändringsprocess. Vidare kommer en sammanfattning av FoU:s rapport om viktiga faktorer i förändringsprocessen mot ett liv utan missbruk. Vi tar också upp Helen Ebaughs (1988) studie om viktiga vändpunkter i människors liv och hur de har sett ut. Den tidigare forskningen tar sammanfattningsvis upp

2.1 12-stepsprogram och kognitiva behandlingsformer

Det har gjorts en svensk undersökning gjord utefter en undersökningsgrupp och en kontrollgrupp över resultat från 12-stepsprogram och andra kognitiva behandlingsformer i

fängelser som påvisar goda resultat. Frågan är dock vad detta beror på, om det är deltagarna i sig eller själva behandlingen. Frågan blir intressant till återfallsstatistiken som fortfarande är väldigt hög i Sverige. Forskarna frågar sig ifall det kan ha att göra med andra faktorer, så som individens motivation till att vilja förändras (Holmberg och Öberg 2012). Kan den egna viljan till att vilja avsluta ett missbruk vara avgörande för hur man tar till sig en behandling. En sak de slår fast är att individer med en missbrukarproblematik, behöver stöd och hjälp för att lyckas bli fria sitt missbruk. De har även under sin undersökning kommit fram till att 12-stepsprogrammet har fått bättre genomslagskraft hos deltagarna än övriga kognitiva behandlingsprogram. Dock är denna undersökning inte gjord för att jämföra olika behandlingsprogram och dess effekter, men det är en intressant iakttagelse (Holmberg och Öberg, 2012).

2.2 Interners personliga och känslomässiga förändringar under behandling

En studie gjord i Israel jämför interners personliga och känslomässiga förändringar under behandling i fängelse. Internerna fick svara på frågor och hela 93 deltagare deltog, vilket forskaren tror beror på den utlovade anonymiteten. Dock föll vissa deltagare bort under undersökningen gång, det för att de bland annat återföll i missbruk eller avtjänat sitt straff och släppts (Chen, 2006). Studien är gjord utefter interner med ett tillfrisknande från tidigare missbruk. Behandlingsmodellerna utgick ifrån 12-stepsprogrammet samt AN-möten (anonyma narkomaner). Behandlingstiden sträckte sig över två år och inbegrep bland annat socialt stöd och andliga inslag (Chen, 2006) Det som kom fram av studien var att 12-stepsprogrammet tillsammans med AN-möten gav bäst resultat över hela behandlingens period. Deltagarna fick en ökad känsla av KASAM (sammanhang) och en gradvis minskning av negativa känslor. Med det menas känslor så som ångest, depression och fientlig inställning. Studien visar att enbart AN-möten inte gav samma spann av resultat över behandlingsperioden, det visade sig även att den inte fick samma genomslagskraft. I denna studie återfinns förklaringar till resultatet i diskussionen, dock är inget fastslaget (Chen, 2006) Det framkommer att studien vinklas till att 12-stepsprogrammet är andligt och det kan ha en betydelse, samt att programmet är utformat efter komponenter som bidrar till en beteendeförändring som är nödvändigt för att kunna förändras. Förklaringen till den grupp som enbart gick på AN-möten är att den bidragit till en minskning av depression och ökad känsla av betydelse (Chen, 2006).

2.3 Vändpunkter och att anta en ny roll

Helene Ebaugh (1988) skriver i sin bok *"Becoming an Ex"*, hur personer som gjort stora förändringar i sitt liv oftast varit nedstämda under en lång tid och olyckliga. Det har drivit dem till att under en process söka möjligheterna till att finna en ny identitet, en ny roll.

Någonstans på vägen i deras liv har de fått en insikt i att de inte längre kunnat fortsätta som de gjort och i det tagit ett beslut om att förändras. Processen har ibland gått relativt fort, några månader, medans andra har tagit på sig flera år till att bryta med den tidigare rollen. Helene Ebaugh (1988) visar på att processen till förändring ibland kan vara väldigt smärtsam och slitsam. Individerna har förlorat något betydelsefullt på vägen. Andra har i ilska brutit, de har kommit till en punkt där de inte orkar mer, eller som vissa som berättat att de vuxit ur sin roll (Ebaugh, 1988).

Ebaugh (1988) beskriver hur specifika händelser i individers liv förändrat dem drastiskt till exempel dödsfall och i andra fall har det varit i "stunden" insikten har kommit till dem. Det har även funnits händelser som synliggjort tidigare händelser och med det har individen känt att det inte fungerar längre. I samtliga fall har individen, oavsett utgångspunkt, behövt göra ett aktivt val (Ebaugh, 1988). Det finns ett avsnitt i boken (Ebaugh, 1988) som tar upp processen från ett perspektiv där individen tänkt "antingen eller", där det handlat om individens hälsa så som vid missbruk. Hon beskriver att individen kommit till en insikt om att denne kommer dö om den fortsätter som denne gjort. Det var inte helt ovanligt att individer som dessa även fått insikten med en specifik händelse som skrämte dem, där andra eller de själva kommit till skada (Ebaugh, 1988). En viktig del till att kunna förändras är att individen erkänner och berättar för sin omgivning att denne behöver och vill ha en förändring. Även all negativ påverkan måste elimineras och de resurser som individen behöver ska lokaliseras. (Ebaugh, 1988). Med det att individen berättar och erkänner sin problematik genom den specifika händelsen, blir det omöjligt att leva kvar i den och med den nuvarande rollen. Det går inte att stanna kvar i den gamla rollen då bevisen skulle göra att personen verkar dum och svag (Ebaugh, 1988). Argumenten för att förändras är lika viktiga att upprätthålla för andra som för sig själv. En viktig del till att fortsätta sin förändring är att berättar och visa i handling, påvisa för andra att man menar allvar. När förändringen tagit plats i individens liv och denne får stöd så har det skapats ett mål, det blir svårt att vända om. De individer som blir bemötta med misstro är tvungna att än en gång lyfta fram anledningen till förändring och bevisa sin

handlingskraft. Detta kan också vara till hjälp då behovet av förändring blir tydliggjort för individen (Ebaugh, 1988). När en individ träder ur sin roll för att anta en ny kan det ske väldigt fort men även långsamt. Individers liv kan vara färgade av det förflutna under en längre tid och påverka det (Ebaugh, 1988). Individer som bryter med ett tidigare liv och skapar sig en ny roll måste hantera samhällets syn på dem. De måste hitta nya sätt att presentera sig på och hur de ska förhålla sig till sin tidigare roll. De blir tvungna att bryta med det tidigare nätverket och skapa sig ett nytt. De måste lära sig hantera individer från sitt förflutna, de som ingick i det nätverket individen varit tvungen att lämna bakom sig för att kunna anta den nya rollen (Ebaugh, 1988).

2.4 Viktiga faktorer på vägen mot nykterhet

FoU Nordost (2011) har gjort en rapport med syftet att ta reda på individers upplevelser och erfarenheter av anledningen till att de börjat missbruka alkohol och/eller andra droger. Syftet är också att ta reda på hur de ser på vård och behandling inom missbruksvården samt vad de anser vara viktigt på vägen till nykterhet (FoU 17/2011). För att ta reda på detta har de intervjuat personer som tidigare haft en problematik med missbruk, har genomgått någon form av behandling samt att de vid intervjutillfället var nyktra (FoU 17/2011).

Resultatet visar att det inte finns några generella vändpunkter. Några säger att man måste nå botten för att sedan ta sig upp medan andra säger att det varierar mellan olika individer. Flera av intervjupersonerna tar upp att det är viktigt att lämna sin gamla nätverkskrets och hitta en ny drogfri gemenskap som exempelvis familjenätverk, självhjälpsgrupper och deltagande i AA- eller NA-möten. Vissa pratar även om att ersätta missbruket med något annat som är meningsfullt, exempelvis AA möten eller en högre makt. Andra exempel på detta är att känna sig behövd, vara efterfrågad och betyda något för någon. Även struktur i livet och stöd från familj, vänner och nätverk beskrivs som betydelsefullt. En del berättar att det är viktigt man blir förstörd och accepterad som man är samt att man så småningom blir återaccepterad i samhället. För andra handlar det om att fatta ett beslut, att ha viljestyrka och få insikt om att livet inte varar för evigt. Det handlar alltså om att reflektera över existentiella frågor och vad som är meningen med livet samt att hitta det positiva i livet. Det är också viktigt att tro på sig själv (FoU 17/2011).

Det framkommer också av materialet att man måste lämna sin missbruksidentitet och börja prata om ”livet nu och då”. Flera av intervjupersonerna anser att det är ett antingen eller beslut där de klarar av att hålla sig drogfria genom att aldrig mer använda alkohol eller droger. De flesta deltagarna i studien säger sig ha gått igenom en process som i många fall tagit flera år och att de har deltagit i flera behandlingar. De menar att det inte är en snabb process att sluta missbruka. Utan det tar tid och de betonar vikten av att någon ger hopp om att de ska klara av att bli nyktra och att uppnå sina drömmar (FoU 17/2011).

2.5 Sammanfattning: Tidigare forskning

Den svenska studien har med sina resultat lett till att forskarna bakom studien kommit att ställa sig frågan ifall motivation har stor betydelse i tillgodoseendet av behandling. Samt att det måste finnas hjälp och stöd att tillgå för att lyckas bli kvitt sitt missbruk. Detta är något vi även frågat oss under vår undersökning då vi sett till att vissa klarar sig ur sitt missbruk. Dock säger återfallsstatistiken något annat och bilden är svår att få ihop. Den Israeliska studien påvisar att 12-stepsprogrammet har fått goda resultat även i deras fängelser, dock blev det även i den studien synliggjort att vissa återföll i sitt missbruk. Åter igen blir frågan om betydelsen av den egna motivationen och andra bidragande faktorer till förändring intressant. Sedan blir det intressant till det faktum att våra deltagare från vår studie, alla har genomgått och avslutat 12-stepsprogrammet och även lyckats bli fria sitt missbruk. Vidare pratar Helen Ebough (1988) om vändpunkter som gett individer en viss insikt om att de måste, av en eller annan anledning, göra en livsstilsförändring. I denna förändringsprocess måste de anta en ny roll och anpassa sig till den. I FoU:s rapport blev resultatet att det inte finns några generella faktorer som gjort att individerna klarat av att ta sig ur sitt missbruk. Dock finns det flera olika faktorer som blev återkommande i flera individers utsagor.

3. Bakgrund

Här nedan tänkte vi ta upp lite bakgrundsinformation som är viktig att veta för att få en större förståelse av det som kommer upp i empirin och av vår analys. Vi tar här upp information om Provita eftersom alla utom en av intervjupersoner bött på detta behandlingshem. Ni kommer

också kunna läsa om organisationen KRIS. Detta för att samtliga intervjupersoner är medlemmar av KRIS och att KRIS policy och värderingar kan ha påverkat våra intervjupersoner.

3.1 Provita behandlingshem

Provita är ett behandlingshem med en behandlingsmetod som grundar sig på tolvstegsprogrammet från AA (anonyma alkoholister). Deras behandlingsmetod har även en inriktning utefter en kognitiv terapimodell, som även återfinns i kriminalvårdens behandlingsmodeller. Provita har funnits i mer än 25 år och riktar sig till de som är över 18 år, vuxna med missbruksproblematik, så som alkoholmissbruk och spelmissbruk. De erhåller även hjälp från sjukvården med läkare, psykiatriker, psykoterapeuter och psykologer till de patienterna med speciella behov. De erbjuder även patienter hjälp ifrån en etisk rådgivare ifall det finns behov av det. Provita kan utöver specialistvården erbjuda öppenvård utöver internatboende, detta ges till de som fortfarande har ett fungerande nätverk med arbete och egen bostad. I öppenvården ger de då stöd och kontinuerlig kontakt till sina patienter. Det vanligaste är dock att patienterna bor på behandlingshemmet under den tid de är inskrivna i behandlingsprogrammet.

Provita gör ständigt kvalitetsmätningar och följer upp sina insatser och det för att de vill hålla en hög kvalitet. I början av 2012 gjordes den senaste kundundersökningen som visar på att deras kunder är mycket nöjda över den behandling de genomgått. 8,96 av 10 möjliga har svarat att de är nöjda. Provita är ett certifierat behandlingshem enligt ISO 9001:2 008 och med det menas det att Provita håller sina riktlinjer för behandling så den uppfyller hälso- och sjukvårdstjänster som möter upp kundernas efterfråga. Dessa krav är dessutom i förhållande till kravet för lämplig lagstiftning och fackmannamässiga regler. De som kommer till Provita är remitterade av kriminalvården, socialtjänsten eller arbetsgivare. Det händer även att patienter söker sig dit självmant och betalar sin egen behandling.

Under själva behandlingstiden är patienten skyldig att följa vissa regler och det är inte ovanligt att det skrivs ett kontrakt mellan arbetsgivare och patienten. Behandlingstiden är

anpassad utefter individens behov och till vilken drog denne missbrukat. Den utgår även utefter det sociala behovet patienten har. Efterbehandlingen är obligatorisk och innebär att patienten är skyldig att närvara under återkommande möten under ett år efter själva behandlingen på Provita. Personalen på Provita har olika yrkesroller så som socionomer och alkohol och drogterapeuter. Vissa ur personalen har själva ett förflutet som missbrukare men har levt många drogfria år. De resonerar utefter att detta är värdefullt och ökar en mer fördjupande kunskap om vad det är och innebär att vara missbrukare. Provita utgår ifrån tvåhattsfilosofin som ur en förenklad förklaring handlar om att personalen inte får använda sig själva som verktyg i det dagliga arbetet med patienterna. Personalen får behålla sitt eget tillfrisknande och behöver inte dela med sig av det.

(Information hämtad från Provitas hemsida)

3.2 KRIS – Kriminellas revansch i samhället

KRIS är en ideell förening där före detta kriminella och missbrukare hjälper varandra tillbaka in i samhället. KRIS grundades 1997 av bland annat Christer Karlsson. Han hade suttit i fängelse i över trettio år och när han för sista gången skulle komma ut från fängelset så fick han idén om att starta en organisation för personer som han själv. Christer ville absolut förändra sitt liv men han litade inte på myndigheter. Tillsammans med några personer från en 12 stegs gemenskap startade han KRIS. År 1998 hämtade de sin första frigivna blivande medlem från fängelset och detta fick mycket uppmärksamhet av media. Idag består KRIS av 18 föreningar i hela Sverige med cirka 5000 medlemmar, 900 av dessa är stödmedlemmar. De flesta föreningarna riktar sig till män men det finns även unga kris som riktar sig till ungdomar samt någon verksamhet dit kvinnor kan vända sig.

Tanken med KRIS är att medlemmar från KRIS ska finnas till för personer som frigges efter ett fängelsestraff och för människor som vill sluta missbruka. Man måste inte nödvändigtvis ha suttit i fängelse, utan exempelvis levt på gatan. Gemensamt för alla är att de är motiverade till att förändra sitt liv. När man frigges från fängelset har man ofta bara en kasse med några ägodelar och gamla kontakter som exempelvis tidigare missbrukande vänner. Ofta firas frigivningen med att vänner hämtar upp vid fängelset för att sedan ta en öl eller droger. Inte

alla har familj eller andra kontakter som kan hjälpa dem på fötter igen. Detta gör det lätt att falla tillbaka i missbruk och/eller kriminalitet igen. KRIS ersätter inte andra hjälpinsatser som samhället har utan fungerar som ett komplement till dessa. Dock är det bara motiverade personer, som har en vilja att förändra sitt liv som kan få stöd från KRIS. För att bli hämtad från fängelset krävs det också att man själv har tagit kontakt med KRIS vilket ses som ett tecken på att man är motiverad. För att vara en fullvärdig medlem måste man uppfylla KRIS fyra honnörsord:

Hederlighet – vi begår inte brott. Vi är ärliga mot varandra och oss själva.

Drogfrihet – Vi strävar efter ett drogfritt liv.

Kamratskap – Vi bryr oss om våra vänners väl och ve, och respektera våra medmänniskor.

Solidaritet – Vi hjälper, respekterar och bryr oss om varandra, 24 timmar om dygnet.

De olika verksamheterna runt om i landet kan se lite olika ut beroende på när de startades, hur stor befolkningen är och hur mycket pengar föreningarna får. En del verksamheter är muckhämtning, dvs. KRIS väntar utanför fängelsemurarna när en person som vill bli medlem ska lämna fängelset. Man får även hjälp med att skapa kontakter med sociala myndigheter och annat som behövs för att klara ett liv utan droger och kriminalitet. KRIS erbjuder också enskilda samtal på fängelserna innan personen ifråga ska frigges. Det finns också en ungdomsgrupp som föreläser på skolor, besöker ungdomshäkten samt SIS-institutioner. Denna grupp samarbetar också med socialtjänsten. KRIS ordnar även utbildningar, kurser och studiecirklar för medlemmarna och anställda. Exempel på kurser som erbjuds är data, ledarskap och terapeututbildning. På vissa orter finns boendeverksamhet dit bostadslösa medlemmar kan ställa sig i kö. På boendet görs regelbundna drogtester eftersom man måste vara helt drogfri när man bor där. Det erbjuds också olika fritidsaktiviteter såsom fotboll, yoga och medlemsfester samt att det varje år vid midsommar anordnas familjeläger.

(Från KRIS hemsida)

4. Metod

Här följer ett kapitel om metod. Vi beskriver här hur vi valt ut vår målgrupp, vilken metod vi använt, diskuterar reliabilitet och validitet, vår egen position i förhållandet till ämnet, beskriver hur intervjuerna gått till samt hur vi har begränsat oss samt vilka svårigheter vi stött på. Kapitlet avslutas med en diskussion om etiska principer.

4.1 Tillvägagångssätt

I början av uppsatsarbetet hade vi en annan utgångspunkt med arbetet. Vi var då mer inriktade på vad behandlingen hade haft för betydelse för personer som suttit i fängelse samt deltagit i någon form av behandling inom kriminalvården. Efter det att uppsatsen seminariebehandlats kom vi dock fram till, tillsammans med examinatorn, att vi skulle ändra våra frågeställningar. Detta på grund av att vår empiri och slutliga resultatet inte handlade så mycket om behandling, då vi kommit fram till att behandling inte hade haft så stor betydelse. Det resulterade i att den första delen av arbetet var mycket inriktad på behandling medan resultatet blev något annat. På grund av detta gjorde vi en del ändringar av arbetet och inriktade oss mer på vilka faktorer som varit viktiga i individernas förändringsprocess mot ett liv utan missbruk. Dock är våra urvalspersoner och intervjuer fortfarande relevanta för arbetet.

4.2 Uppdelning av arbete

Innan vi började skriva på denna c-uppsats började vi prata om hur vi skulle lägga upp arbetet mellan varandra. Vi har gjort intervjuerna tillsammans där den ena av oss tog lite större ansvar för frågorna och den andra fyllde i om det dök upp frågetecken eller något glömdes bort. Vi delade sedan upp intervjuerna jämnt mellan oss och transkriberat var för sig. Den skriftliga delen av arbetet har vi i stora delar gjort tillsammans, speciellt de centrala delarna empiri, analys och slutdiskussion. Resterande avsnitt har vi delat upp mellan varandra men har hela tiden diskuterat och sammanställt den slutliga versionen tillsammans.

4.3 Urval

En forskningsfråga är helt avgörande för vilka organisationer och grupper av människor som man är i behov att ta kontakt med (Ahrne & Svensson, 2011). För att vi skulle få svar på hur enskilda personer förändrat sitt liv från kriminalitet och missbruk till ett fungerande och vanligt liv tog vi kontakt med organisationer dit före detta kriminella och missbrukare kan vända sig. Detta för att vi ville komma i kontakt med personer som har erfarenhet av att ett liv i kriminalitet och droger. Dessa personer kan av erfarenhet förmedla sin syn och de tankar de har på hur de har lyckats förändra sitt liv, vägen till förändringen samt hur de lyckats bibehålla ett kriminellt och drogfritt liv. Exempel på organisationer där vi hoppades på att kunna etablera en kontakt med vår aktuella målgrupp var KRIS och X-cons. Dock lyckades vi inte få kontakt med X-Cons på grund av att det enda sättet att kontakta dem var via mejl. Vi skickade två mejl men fick inget svar. Vi valde sedan ut några KRIS organisationer och ringde upp dem och frågade om det fanns möjlighet att få göra intervjuer. För att hantera eventuella bortfall, då det inte alltid är möjligt att få komma och göra intervjuer (Ahrne & Svensson, 2011) så valde vi ut några organisationer för att öka chanserna till att få ihop ett tillräckligt antal intervjuer. Vi fick till sist kontakt med och positiv respons från två KRIS organisationer. När vi väl etablerat kontakt med KRIS i två olika städer fick vi i båda fallen hjälp av en ansvarig som frågade medlemmarna om de ville ställa upp på en intervju med oss. De personer som ville och hade möjlighet fick vi sedan träffa för att utföra intervjun. Med andra ord gjorde vi först ett målinriktat urval, det vill säga vi valde ut organisationer där det finns personer som är relevanta till vår studie (Bryman, 2011). Sedan blev det ett snöbollsurval då vi först fick kontakt med en ansvarig på organisationen som i sin tur valde ut medlemmar som denne trodde skulle ställa upp på en intervju samt stämde in på vår beskrivning av relevanta intervjupersoner (Bryman, 2011). Denna beskrivning var alltså en person som tidigare levt ett liv med kriminalitet och droger. Dock hade vi tur att vi dels fått intervjua två stycken som på något sätt är engagerade i organisationen samt två som bara var där som medlem samt att vi fick lite varierande åldersgrupper. Av de fyra intervjupersonerna är det tre stycken som både suttit i fängelse och deltagit i någon form av behandling. En av intervjupersonerna har deltagit i behandling men inte suttit i fängelse. samtliga personer har också varit beroende av någon typ av drog samt deltagit i 12-stegsprogrammet.

4.4 Intervjuerna

Förberedelsen för intervjuerna bestod i att formulera ett frågeformulär (se bilaga 1). Frågorna är utformade efter vårt syfte och våra frågeställningar. Då vi i förväg inte kunnat veta vad som skulle komma fram i intervjuerna hade vi en del öppna frågor. Detta för att ge utrymme för intervjupersonen att prata mer fritt och att vi på så sätt skulle kunna fånga upp intressanta och oförberedda aspekter. Samtliga intervjuer utfördes på den organisation där intervjupersonen är medlem samt på en lugn och avskild plats. Vi har använt oss av en diktafon för att spela in intervjuerna, detta efter intervjupersonens samtycke. De har också, innan intervjun påbörjats, fått information om att dessa inspelningar kommer att förstöras när arbetet är klart.

4.5 Val av metod

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod genom att göra intervjuer . Vi har spelat in intervjuerna för att sedan kunna transkribera, dvs. skriva ner intervjuerna på papper (Aspers, 2007, s. 149) för att på ett korrekt sätt kunna återge de viktiga delarna.

Fördelar med en kvalitativ studie är att man på ett lättare sätt kan se helheten och kontexten runt en fråga (Bryman2011). Det är även lättare att fånga upp detaljer samt ställa följdfrågor kring intressanta och relevanta aspekter. Genom detta kan forskaren ta reda på varför en viss intervjuperson svarat som den gjort samt be denne utveckla eller förklara närmare vad de menar. (Bryman, 2011). Detta är bra eftersom man inte förväg kan veta vilken information som ska framkomma. Det kan exempelvis vara så att forskaren som utför intervjun i början tror sig veta ungefär vilken information som ska komma fram men att det visar sig finnas helt andra detaljer som denne inte alls räknat med. Tanken är att vi under intervjun även ska få en chans att förklara våra frågor så att den intervjuade personen lättare ska kunna uppfatta frågan på ett mer likartat sätt som vi gjort. Detta gjorde vi genom att återge exempel och utveckla våra frågor, vilket man inte kan i en enkätstudie. Dock var vi försiktiga med följdfrågorna då det inte fick bli alltför stor variation mellan de olika intervjuerna (Bryman, 2011). En kvalitativ studie är med andra ord mer flexibel (Bryman, 2011). Det betyder att vi, i en viss mån, kunde utveckla och med det även anpassa vår planering under arbetets gång.

En nackdel med kvalitativa studier är att de kräver mycket skrivande och läsande arbete som tar mycket tid. Detta gjorde att vi inte kunde samla in material från ett större antal personer som man kan med hjälp av en enkät. Den kvalitativa studien utförs också i en viss kontext vilket gör det svårt att generalisera resultatet till andra miljöer (Bryman, 2011). En annan begränsning som påverkat oss som utförde intervjuerna var att vi var relativt nya på detta och lättare begick grundläggande misstag (Bryman, 2011). Ett exempel på ett sådant misstag var att vi ibland blev osäkra på hur vi skulle ställa frågorna. Detta resulterade i att några frågor kan uppfattas som ledande. För att minska denna negativa påverkan förberedde vi oss genom att vara pålästa och förberedda innan intervjuerna så långt det var möjligt. Trots att en kvalitativ studie kräver mycket skrivande och läsande ansåg vi att en sådan studie var att föredra. Det för att fördelarna överväger nackdelarna samt vi vill undersöka personers egna erfarenheter och tankar om deras väg till förändring. Detta gör att vi måste använda oss av mer djupgående intervjuer för att få ett så bra och tydligt resultat som möjligt.

För att på ett mer djupgående sätt få förståelse för intervjupersonernas utsagor.

4.6 Reliabilitet och validitet

Med reliabilitet menas om resultaten i en undersökning kommer att bli desamma om man skulle göra om undersökningen igen samt om de påverkas av tillfälliga eller slumpmässiga förutsättningar (Bryman, 2011). Om man ser till forskningssammanhang så finns det ett annat kriterium som är likt reliabilitet, dvs. replikation. Med detta menas upprepning vilket forskare ibland vill göra med vissa undersökningar (Bryman, 2011). Det finns flera anledningar till detta men det kan exempelvis vara så att man misstänker att resultaten inte stämmer. För att en studie ska vara möjlig att upprepa så måste den vara upprepbar/replikerbar vilket bland annat innebär att en forskare i detalj måste beskriva hur denne genomfört sin studie. Om inte det är gjort är det omöjligt att upprepa studien. (Bryman, 2011). Det är vanligtvis mycket svårt att uppnå reliabilitet i kvalitativa studier eftersom det inte går att återskapa den kontext som studien gjorts i, exempelvis när, var och hur man gjort en intervju. Tim May (2001) skriver att med öppna frågor ges möjligheten till intervjupersonerna att besvara frågorna utefter hur de tolkar och uppfattar frågorna, vilket bidrar till en större frihet att berätta. Eftersom vi inte i förväg kunnat veta något om vad intervjupersonerna ska berätta om sina upplevelser har vi därför ställt relativt öppna frågor samt frågat vidare om sådant som verkar intressant i deras berättelser. Detta försvårar möjligheten till att en annan oberoende person ska kunna göra om studien. Vi har dock så långt det är möjligt beskrivit hur vi utfört

intervjuerna samt bifogat frågeformuläret. Något annat som man också måste veta för att upprepa en studie är syftet med studien ifråga samt hur olika begrepp som ligger till grund för studien har beskrivits och tolkats av forskaren (Bryman, 2011). Även detta har vi eftersträvat och följt så långt det är möjligt.

Med validitet menas i vilken grad ett resultat från en studie överensstämmer med verkligheten och om det som man studerat verkligen var det som man hade tänkt studera (Bryman, 2011). Det går inte att rättvist återge verkligheten då det är forskaren som tolkar sitt insamlade material med sina egna erfarenheter. Vi har enbart intervjuat ett fåtal personer och deras berättelser kan därför inte generaliseras i allmänhet. Deras berättelser är personliga eftersom de handlar om hur just de har upplevt sin individuella väg till förändring och vilken vändpunkt som varit avgörande, dvs. subjektiva upplevelser. Även om hittat gemensamma nämnare i deras berättelser så kan vi inte anta att detta gäller generellt. Eftersom samtliga personer också är medlemmar av och kan ha blivit påverkade av samma organisation kan detta resultera i liknande tankemönster. I vår kvalitativa studie med intervjuer så är det alltså intervjupersonernas upplevelser av verkligheten som tolkas. Intervjusituationen och samspelet mellan intervjuare och den som intervjuas spelar också en viktig roll. Dessutom kan inte utsagorna från ett litet antal personer från en viss organisation (i detta fall organisationen KRIS) generaliseras till andra miljöer eller personer (Bryman, 2011). Därför går det inte att helt uppnå validitet. Styrkan vad gäller validitet i en kvalitativ studie är att man lättare kan hitta en god överensstämmelse mellan forskarens observationer och de teoretiska teorier som utvecklas i studien. Detta på grund av att man i en kvalitativ studie är mer delaktig och närvarande vilket gör det möjligt att med större säkerhet hitta överensstämmelse mellan begrepp och empiri (Bryman, 2011). Eftersom vi gjort en del långa intervjuer har vi kunnat gå på djupet med våra frågor. Detta gör att vi får mer material vilket också gör det lättare att tolka resultaten på ett sätt som överensstämmer med verkligheten. Detta kan likna begreppet trovärdighet, alltså trovärdigheten i den beskrivning som en forskare kommer fram till. Det är denna trovärdighet som avgör om beskrivningen är acceptabel för andra människor. (Bryman, 2011). I en enkät i en kvantitativ studie där man bara får in kortare svar och inte kan fråga vidare är det svårare att tolka varför personerna ifråga har svarat som de gjort. Vi har i vår uppsats beskrivit hur vi har gått tillväga med intervjuerna som är grunden till empiri och

resultat. Vi har även i analys och slutdiskussionen förklarat tanken med våra tolkningar och slutsatser.

4.7 Egen position i förhållandet till ämnet

Under intervjuerna försökte vi vara så lyhörda som möjligt och lät intervjupersonen svara öppna på frågor och berätta fritt. Vi var dock medvetna om vår förförståelse och förgivet tagande likt det (Aspers, 2007) skriver vilket kan vara både positivt och negativt. Med vår förförståelse menar vi vår förkunskap, egna tankar, funderingar och åsikter som vi redan har med oss om kriminella och/eller narkotikaberoende personer. Källor som har påverkat detta under hela vår uppväxt är media, utbildning och generella åsikter i samhället. Det positiva med den förkunskap vi har är att det blev lättare att välja ut relevant material och intervju personer till vår uppsats. Dock är denna förkunskap och förutfattade meningar oundvikligt och kan också ha bidragit till att det påverkat oss på ett sätt så att vi förbisett viktig information (Aspers, 2007 s. 34). Vi har också tänkt på att de fakta som framkommer under intervjuerna och i textmaterial inte enbart kan ses som en sanning utan det måste ses till sin kontext. Dessa fakta måste med andra ord ses i relation till samhället dvs. kultur, strukturer och relationer . Men också till de maktförhållanden som finns mellan olika sociala grupper i samhället. Vi är även medvetna om att intervju personerna har sina egna åsikter och intressen vilket kan påverka deras svar i en viss riktning. Ett exempel kan vara att man i en viss organisation har ett eget synsätt på kriminalvården och att detta kan ha influerat organisationsmedlemmarna. För att hantera detta har vi varit, som vi nämnt tidigare så lyhörda som möjligt, för att kunna sortera ut och skilja på egna åsikter och fakta, dvs. vad forskning säger. Ett exempel på detta kan vara att en organisation kan vara mycket positivt inställd till en viss behandlingsform men att forskning som gjorts säger något annat. Vi har också försökt ta reda på bakgrunden till intervju personernas åsikter genom att undersöka organisationens eller kriminalvårdens gemensamma policy och värderingar.

Allt detta har vi haft i åtanke både vid insamlandet av materialet samt under analyseringen. Vi har hanterat detta genom att förhålla oss så nyfiket och öppet som möjligt under hela uppsatsarbetet, samt att vi gjort allt för att undvika ledande frågor under intervjuerna. När vi

sedan analyserade den information vi fått fram från intervjuerna utgick vi enbart från vad intervjupersonen sagt och inte försökt analysera och tillägga saker vi trott varit deras tankar. Vi har inte heller generaliserat informationen som kommit fram då det är enskilda personers egna åsikter.

4.8 Svårigheter

Svårigheterna med att genomföra denna studie har varit att få till intervjuer med relevanta personer. Det tog lång tid innan vi fick till intervjuer men till sist fick vi ihop fyra personer som ville och hade möjlighet att ställa upp.

4.9 Etiska principer

För att gynna samhällets och människornas utveckling så är det av vikt att forskning utförs, alltså ett forskningskrav (Vetenskapsrådet, 2011). Eftersom vi i vår uppsats tagit kontakt med människor för att utföra intervjuer så finns det några etiska krav (som konkretiserar individskyddskravet) som vi har tagit i aktning och följt och därför tar upp här.

Informationskravet innebär att forskaren ska delge alla deltagare om syftet med forskningsprojektet, vad deras uppgift är och vilka villkor som gäller (Vetenskapsrådet, 2011). De ska bland annat informeras om att det alltid är frivilligt att vara med och att de kan avbryta sin medverkan när de själv inte längre vill delta (Vetenskapsrådet, 2011). Alla deltagare ska därmed få all den information som kan komma att påverka deras val av att medverka eller avstå (Vetenskapsrådet, 2011). All information som anses vara av vikt ska ges i förhand. Vi har på förhand, både skriftligt och muntligt, givit samtliga intervjupersoner information om att det är frivilligt att medverka, om vårt syfte med studien och vad deras utsagor ska användas till. Detta för att uppfylla samtyckeskravet som innebär att varje enskild person själv får bestämma om de vill medverka eller inte (Vetenskapsrådet, 2011). För att uppfylla nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2011) har vi tydliggjort att deras utsagor enbart ska användas till vår studie. Innan intervjun påbörjats har samtliga intervjupersoner

informerats om att de, om de så önskar, kan avbryta sin medverkan utan att detta får negativa konsekvenser eller behöver berätta anledningen till avbrottet.

Konfidentialitetskravet som innebär att alla personuppgifter på alla medverkande ska förvaras på ett säkert sätt och att obehöriga inte ska kunna komma åt dem. (Vetenskapsrådet, 2011). Alla uppgifter ska också sparas och förvaras på ett sätt så att ingen utomstående ska kunna identifiera de i projektet medverkande personerna. Detta krav innebär även att alla de som har tillgång till insamlade uppgifter har tystnadsplikt och detta ska också alla medverkande informeras om (Vetenskapsrådet, 2011). Vi har inför varje kontakt informerat om att vi båda har tystnadsplikt, att vi förvarar insamlad information med största försiktighet och att personen ifråga inte på något sätt kommer att kunna identifieras. Detta oavsett om personen ville vara identifierbar eller inte då han eller hon i efterhand kan komma att ångra sin medverkan. Vi har enbart uppgivit kön och en ungefärlig ålder då vi ansett att exakt ålder inte har varit viktig för vår studie. Vi har dock ansett att det finns ett intresse i att se om åsikter skiljer sig beroende utefter ålder vilket gjort att vi ändå ville uppge ungefärlig ålder. Vi har inte heller ställt frågor kring deras kriminella bakgrund eller tidigare drogberoende mer än till att vi vet att det tillhör deras bakgrund. Detta för att intervjupersonerna inte ska känna sig tvungna att uppge känsliga uppgifter. Om denna typ av information framkommer så har personerna själva valt att berätta om det. I en studie där man utför intervjuer ska man vara försiktig med att ställa alltför personliga frågor då det kan leda till att intervjuerna avbryts då personen känner obehag (May, 2001). Därför, som vi nämnt tidigare, har vi enbart ställt relativt öppna frågor så att personen ifråga själv kunnat välja vad de velat dela med sig och utelämna.

Vi vill tillägga att vi är medvetna om att kategorin före detta kriminella och/eller missbrukare förståeligt kan räknas till en mer utsatt grupp då de begått brott och brutit mot samhällliga normer. Dock kan vår studie trots detta motiveras eftersom samhället önskar och vill att brott och drogberoende ska minskas och elimineras, samt att människor som begår brott inte ska återfalla. Därför har vi ansett det viktigt att ta reda på vad som varit betydelsefullt för individer som sluta ta droger och begå brott. Vi har sett på våra intervjupersoner som

individer som tidigare haft problematik med kriminalitet och droger men som i nuläget har ett ordnat liv och lämnat detta bakom sig.

Vetenskapsrådet rekommenderar forskare att erbjuda de medverkande till att få ta del av det färdiga arbetet, vilket vi gjort innan påbörjad intervju genom att berätta vart de kunnat få tag på det samt vi har erbjudit oss att skicka det färdigställda arbetet.

5. Teori

Vi har valt att använda oss av två teorier. Den första är Erving Goffmans teatermetafor och den andra är Empowerment-teorin.

5.1 Goffmans teatermetafor

Enligt Goffman kan man se samhället som en teater. Vi tänkte ge ett enkelt inledande exempel på detta för att lättare kunna förstå denna teori. Sedan förklarar vi de delar av teorin som vi vill använda oss av.

Vi tänkte ta en restaurang som exempel. I en restaurang finns det flera olika människor och därför flera olika roller. Dels har vi servitriserna som rör sig i hela restaurangen, dels ute bland gästerna, inne i köket samt ute i personalrummen. När en servitris är ute bland gästerna kan man se detta som scenen och gästerna är åskådarna eller publiken. Här måste servitriserna vara tillmötesgående vänliga och serviceinriktade. De måste lösa problem och hjälpa till om gästerna anser att det är något fel på maten, detta hela tiden på ett vänligt sätt. Men så fort servitrisen går ut i köket så lämnar hon denna scen där gästerna/publiken sitter och går bakom kulisserna. Här kan de lämna sin servitrisroll och exempelvis klaga över att gästerna är kräsna och säger saker som inte stämmer. De kan också för en stund lämna det fina serviceinriktade leendet och slappna av i detta avseende. Här kanske hon eller han kan prata lite om allt och alla med sina kollegor. När servitrisen sedan går ut i personalrummet, där det exempelvis bara

sitter servitriser, kan de nu slappna av ännu mer och prata kring sina egna uppgifter, skoja lite om kocken som välte ut kastrullen med sås och annat som brukar komma upp i personalrummet. Servitriserna rör sig alltså i tre olika miljöer som kan ses som tre olika scener. Dels ute bland gästerna som då är publiken, dels bakom denna scen ute i köket som i sin tur kan ses som en annan scen där kockarna är publiken och slutligen i personalrummet. Detta kan vi sedan spinna vidare på när en enskild servitris går hem efter jobbet till sin egen bostad. Här finns ingen publik och här kan hon eller han vara sig själv. Sammanfattningsvis kan man säga att vi alla spelar olika roller beroende på vilken miljö vi befinner oss i. Vi måste hela tiden anpassa oss till om vi är hemma med sambon, på jobbet, i skolan, ute på "stan" eller hemma hos föräldrarna.

Vårt jag kan alltså ses ur det att vi spelar en roll, en roll vi vill att andra ska se för det att vi har ett syfte med den. Behovet av att människor runtomkring oss ska läsa av oss och se oss för den roll vi intagit kan då ses ur betydelsen från det att vi gör det till förmån för andra. Dock är det intressant att se det ifrån aktörens egen sida, uppfattning om det spelade jaget. I rollspelet kan huvudaktören, individen, uppslukas helt av det egna spelet och bli övertygad i sin egen roll så att omgivningen, de personer som interagerar med individen, blir övertygad om att aktören är sanningsenlig(Goffman, 2009). Det finns individer, enligt Goffman, som inte har behov av att övertyga sin omgivning, åskådarna, i sin roll. Syftet ligger bortom behovet av att ses utifrån på ett speciellt sätt. Personen har en annan agenda med sitt uppträdande och med det blir denne en cynisk aktör. Denne individ kan då spela sitt spel och finna ett nöje med att inta sin plats med det att omgivningen, åskådarna, måste förhålla sig till det och leva i det utefter att det blir deras sanning av individen (Goffman, 2009). Det finns dock cyniska(skamlösa, hänsynslösa) aktörer som inte utgår ifrån att luras efter egen vinning, utan denne individ gör det för ett större syfte då rollen är anpassad för samhället i stort(Goffman, 2009). För att upprätthålla en trovärdig bild av sig själv och följa idealnormerna måste dessa individer spela sin roll väl. De måste avstå från saker eller dölja handlingar som inte är accepterade av samhället i stort. Detta blir en svårighet att balansera då syftet bakom väger tyngre än att bara göra rätt för sig och får aktören till att ljuga(Goffman, 2009). Dessa två ovan nämnda varianter av aktörer och dess bakomliggande behov av att framställa sig eller inte, ska enligt Goffman ses som ytterligheter. De skapar försvarsmekanismer och ett försvar till aktörens position och med det tenderar aktören att ta steget fullt ut. Detta för att vi människor spelar roller och det är utefter dessa roller vi känner varandra och även vårt eget

jag. Rollen är den uppfattning vi har om oss själva och den roll vi strävar efter att få vara och i spelets gång blir det en del av oss, vi blir en aktör.(Goffman, 2009).

En skådespelare behöver sin rekvisita för att förstärka och spela sin roll, likt aktören behöver sin fasad. Fasaden utefter Goffmans begrepp är delad i två varianter, han talar om ”The setting” (inramning) som står för möbler, likt dekoren och andra inslag till bakgrunden där individer rör sig framför så väl som innanför och utanför scenen(Goffman, 2009).

Inramningen är platsbunden. Till det måste den aktör som intagit en viss roll först vid rätt plats inta sin roll och då den lämnar platsen bakom sig, lämnar aktören även sin roll.

Exempelvis när servitrisen lämnar gästerna och går in i köket. Dock finns det exempel på där inramning följer aktören, så som vid begravningskortege, där kistan bärs fram. Eller då högt uppsatta, ärade människor som rör sig mellan olika miljöer(Goffman, 2009).

Personlig fasad är individens kön, klädsel, storlek, utseende samt tal och rörelsemönster, saker som individen alltid har med sig, det som är dennes signum. Goffman uttrycker detta som teckenförmedlare och vissa av dem är fasta, så som etnicitet, medans andra teckenförmedlare är rörliga och föränderliga. Han nämner att teckenförmedlare som ansiktsuttryck och rörelsemönster skiftar ständigt under ett framträdande. Goffman anser det vara lämpligt att dela upp de stimuli som tillsammans formar och skapar individens personliga fasad. Han utgår från två begrepp *uppträdande* och *manér* och det alltefter vikten av vad informationen som dessa ger. Med det kan då själva uppträdandet, framförandet av rollen, referera till de stimuli som fyller en funktion för ögonblicket och ger omgivningen en upplysning om individens sociala status(Goffman, 2009). Dessa stimuli förmedlas även om individen är involverad i något arbete eller social verksamhet. Manér bidrar i dessa fall med en referens utefter det stimuli som uppfyller funktionen till den roll individen tänkt spela i en viss händelseutveckling, alltså i vårt dagliga möte med andra. En mer tillbaka dragen människa som är tystlåten, ger sken av att låta andra styra händelseförloppet medans manér som skvallrar om en mer aggressiv framtoning tyder på att individen tänkt styra, hålla i händelseförloppet(Goffman, 2009). Omgivningen förväntar sig att individens uppträdande och dennes manér ska överensstämja och ge en enhetlig bild av individen, rollen. Dock kan det uppstå en problematik mellan själva uppträdandet och manéren. Sådana konflikter kan uppstå då den agerande har högre ställning än sin publik, men använder sig av ett manér som likställer denne med publikens status. Det kan även vara så att individen klätt sig likt en person med högre status, än vad denne innehar och då i mötet med andra som har ännu högre

status uppstår då konflikten. Ett exempel på det är då städaren på obduktionen inte bytt om efter en obduktionsstädning, där denne måste använda OP kläder. När denne sedan går ut i kulverten möter denne överläkaren (Goffman, 2009).

5.2 Empowerment

Termen empowerment introducerades i USA och har förekommit redan på 1920-talet. Men det är inte förrän på 70-talet som termen började användas i vetenskaplig litteratur. Det finns dock ingen bra svensk översättning av empowerment. Enligt Askheim (2007) innehåller ordet tre inslag som anses viktiga för oss människor. Dels har begreppet sitt ursprung i ordet power som betyder både makt, styrka och kraft. Vi människor vill ha kontroll över våra liv samt känna oss starka och kraftfulla. Med detta menar man att personer eller en grupp som är i en maktlös position kan få styrka för att ta sig ur den maktlösa positionen och få mer inflytande över sitt eget liv (Askheim, 2007) Empowerment innebär också egenskaper som exempelvis självförtroende, egenkontroll samt företeelser som socialt stöd, delaktighet, kompetens och självstyrelse. Begreppet förknippas med något positivt och använts framförallt av politiker samt personal i den människobehandlande sektorn, exempelvis sjuksköterskor, läkare, socialarbetare och vårdpersonal. I dagens samhälle används ofta begreppet i samband med olika grupper som man anser vara svaga i samhället. Exempel på sådana grupper är drogmissbrukare, invandrare, funktionshindrade, psykiskt sjuka och homosexuella. Olika inspirationskällor till Empowerment-tänket är befrielseströrelser i den tredje världen, den amerikanska medborgarrättsrörelsen och kvinnorörelsen (Askheim, 2007). Empowerment är ett komplext ord och det finns flera olika riktningar, eller ideologiska utgångspunkter. Men gemensamt för alla dessa riktningar är:

”de delar en positiv syn på människan som ett i grunden aktivt handlande subjekt som vill och vet sitt eget bästa om man bara skapar rätt förhållanden” (Askheim, 2007, s. 19).

Vi kommer här att ta upp två olika varianter (riktningar) av empowerment. Dock gör vi detta mycket kortfattat och grundläggande. En viktig inspirationskälla till den första riktningen är pedagogen Paulo Freire. Han arbetade i Brasilien med fattiga lantarbetare och blev då

intresserad av hur deras okunnighet och likgiltighet var en konsekvens av deras situation. De var offer för ekonomiskt, politiskt och socialt förtryck och satt fast i en situation som inte möjliggjorde utveckling av kritiskt medvetande eller att reagera. Freire menade på att en människa först måste bli medveten av orsakerna till ett sådant förtryck för att kunna handla annorlunda och därmed skapa en ny situation som i sin tur gör det möjligt att eftersträva ett bättre människovärde. (Askheim, 2007). Freire (1976) skriver i sin bok *Pedagogiskt vuxenliv* att ”*Människor undervisar varandra genom förmedling av världen*” (Freire, 1976). Han skriver också att alla människor, hur okunniga och tysta de än är, på ett kritiskt sätt, kan betrakta sin värld i mötet med andra människor (Freire, 1976). Han menar att om individen får denna typ av undervisning så får de en större förståelse av både sig själv och världen de lever i. Om individen får tillgång till lämpliga verktyg för detta så kan denne så småningom uppfatta sin personliga och sociala verklighet. Individen kan också uppfatta både motsättningarna samt sin egen uppfattning av denna verklighet (Freire, 1976). Freire (1976) har också poängterat att de som är förtryckta både är förtryckta och sina egna förtryckare på samma gång. Detta på grund av att de har gjort förtryckarnas medvetande och verklighetsuppfattning till sin egen. De förtryckta måste lära sig hur förtrycket fungerar för att kunna kämpa emot det (Askheim, 2007).

Tyngdpunkten i denna riktning ligger alltså på sambandet mellan en enskild individs livssituation och de strukturella förhållandena i samhället. Fokus ligger på att stärka utsatta individer och grupper på ett sätt så att de blir tillräckligt starka för att kunna förändra villkoren som gör att de befinner sig i en maktlös position. Det handlar alltså om att förstärka deras självkontroll vilket innebär att de ska få bättre självförtroende, bättre bild av sig själv samt mer kunskaper och färdigheter (Askheim, 2007). I denna riktning ser man att en enskild individs position i samhällsstrukturen är ett resultat av historiska processer som är skapade av människan själv. Dessa processer bestämmer vilken grad av kontroll individer har över sina liv och därför också vilken grad av maktlöshet de har. Men eftersom dessa processer är skapade av människan så är de också möjliga att förändra (Askheim, 2007). En viktig punkt är att göra individen medveten om sambandet mellan sin egen situation och de yttre förhållandena i samhället. En annan punkt som också är viktig är att visa individen att denne inte är ensam om sina problem. Tanken är att medvetandet om detta ska resultera i handlingar. Sammanfattningsvis kan man säga att denna riktning handlar om att man måste vara medveten om orsakerna till en viss situation för att sedan kunna handla på ett annat sätt och på så sätt skapa en ny och bättre situation.

I den andra riktningen så är individer fria och självständiga och det är politiken som ska byggas upp kring individerna. Här ser man samhället som en *”samlingsociala arrangemang för att tillgodose individuella önskemål eller krav.”* (Askheim, 2007). Två grundläggande principer i denna riktning är oberoende eller frihet och självständighet. Grunden för dessa två principer är att man litar på individen, alltså man ser individen som kompetent, rationell och oberoende. Det är också individen själv som på bästa sätt kan tillvarata sina egna intressen samt själva få välja och bestämma hur deras egna behov ska tillgodoses. Tanken är därför att statens handlingsutrymme ska minskas så att tjänster som ska vara brukarriktade och av hög kvalitet ska kunna utvecklas (Askheim, 2007). Detta gör att endast de tjänster som gör brukarna nöjda kommer att kvarleva medans de tjänster som inte lever upp till deras krav kommer att försvinna. Denna typ av marknadstänkande kan mer tydligt märkas i de liberala välfärdsstaterna (Askheim, 2007).

6. Empiri

6.1 Information om intervjupersonerna

Lars: En medelålders man som varit narkoman i 35 år och har gått 6 år i skolan. Lars har sammanlagt suttit inlåst i 24 år innan han i slutet på 1990-talet kom in på en motivationsbehandling i Malmö som startades upp under tiden han satt i fängelse där. Detta var sista gången som han satt inlåst. Efter motivationsbehandlingen så kom han in på 12-stegsprogrammet på behandlingshemmet Provita där han var i 6 månader. Vid intervjutillfället har Lars varit drogfri i 15 år helt utan återfall.

Kennet: Kennet är en äldre man som missbrukat amfetamin i 40 år. Kennet nämner att han under skoltiden hamnade i en speciell observationsklass då han var en busig pojke. Kennet tror själv att han började med droger för att självmedicinera sig då för sin ADHD som inte blev diagnostiserad förrän i vuxen ålder. Kennet började med droger redan innan 15 årsåldern.

För att få tag på drogerna var han sedan tvungen att börja begå brott. Kennet satt rätt länge i fängelse och sista gången var han inlåst i 5 år och 4 månader effektivt. Han fick under denna tid en chans att komma till en motivationsavdelning och därefter hamnade han på en behandlingsavdelning. Kennet säger att han vid intervju tillfället har varit drogfri i 9 år totalt.

Andreas: Andreas är i 20-årsåldern som varit aktuell i flera LVM utredningar. Han har dock inte suttit i fängelse men deltog i 12-stepsprogrammet tre gånger, varav de två sista var på behandlingshemmet Provita. Andreas deltog i den sista behandlingen för cirka ett år sedan och har sedan den avslutats varit drogfri.

Peter: Peter är en man i 40 årsåldern som suttit i fängelse i cirka ett halvår där han deltog i 12-steps programmet. Han har nu varit drog- och alkoholfri i tre år. Peter har även bott på behandlingshemmet Provita.

6.2 Livet innan vändpunkten

I detta avsnitt tänkte vi ta upp hur en del av intervjupersonernas liv såg ut innan de bestämde sig för att förändra sina liv. Då flera av dessa faktorer också spelat en viktig roll för deras motivation att förändras och sedan bibehålla denna förändring ser vi det som viktigt för läsaren att ha denna kunskap om hur deras liv såg ut som kriminell och missbrukare.

Peter: Peter berättade om känslan av att vara stämplad och behandlad efter sin livsstil. När han var på sjukhuset och blev hemskickad så fort han vaknade upp ur sin medvetlöshet tog han detta hårt. Han menar på att det kändes som att han som hemlös inte ska ligga där och kosta pengar eftersom han inte bidrar något till samhället. Det fanns enligt honom ingen medmänsklighet. Peter berättar att det är viktigt att också tänka på det positiva i det negativa, rannsaka sig själv, tänka över sin situation och våga berätta saker som man inte berättat för någon tidigare. Han anser också att det är viktigt att fokusera på sig själv och strunta i vad andra tycker och tänker. Peter bodde själv på behandlingshemmet Provita men detta gjorde han enbart för att få behålla jobbet. Han gjorde det alltså inte för sig själv. Det slutade med att

han började dricka en månad efter behandlingen, blev tvungen att säga upp sig från jobbet och så var det igång igen. Något som flera av intervjupersonerna var överrens om är att beroendet av narkotika leder till kriminella handlingar. Peter säger att var han tvungen att hela tiden jaga droger och när socialbidraget kom gick de pengarna direkt till detta. När dessa pengar sedan var slut så resulterade det till att han blev tvungen att utföra kriminella handlingar för att få tag på drogerna. Detta var mycket stressande för honom vilket han också tror är en av orsakerna till att han senare fick en hjärnblödning. Peter pratade också om att man som knarkare ofta rättfärdigar missbruket eller återfall.

”... Ja men jag knarkar ju inte på vardagar, men lite på söndagar eller jag stjälar bara från en butik men jag rånar inte en villa...”

Man bygger helt enkelt upp ett försvar genom att ljuga och manipulera både sig själv och andra. Även Peter upplever att många går direkt ut i missbruk igen.

”Många tänker att om de inte har något att göra så kan jag lika gärna gå ut och knarka”

Lars: Tidigare hade Lars alltid gjort det som han själv ville göra vilket uppenbarligen inte lett till några förändringar. Under tiden som han satt i fängelse var han också misstänksam och tänkte, här sitter jag nu och öppnar mig, kan de nu använda det jag säger emot mig i nästa situation? Detta stämde inte överrens för honom. Lars tänker att detta kanske kan vara en bagatell för ”vanliga” människor men för en person som missbrukat under lång tid så är det svårt. Han litade inte på någon, inte ens sig på själv. Eftersom han bara gått sex år i skolan, och knappt det, så var det många ord och annat som han hade svårt för att förstå. Han skämdes över att fråga vad ord betydde och vad de menade med det dem sa, och svarade bara ja och nej under tre månader. Lars säger att den missbrukande och kriminella personen hade blivit hans identitet. Han menade på att som knarkade så ruckar man på alla normer och att det är jättesvårt att ändra på det samt att man inte kan göra det på egen hand. Ett exempel på detta är när Lars berättade om en socialsekreterare som kom till honom när han satt i fängelse. Han ville då få någon form av behandling och berättade för henne om ett visst behandlingshem som han ville till. Det Lars inte berättade var att han tidigare hade sålt droger till de som jobbar där och tänkte att han kunde få det mycket bra om han fick komma dit. Dock satte socialsekreteraren stopp för detta då hon kände till detta behandlingshem. Hon

sade att det fick bli Provita eller inget. Lars berättar att han sa många fula saker om henne just då men att de idag är mycket goda vänner.

Lars säger att man som missbrukare inte känner igen det normala sättet att leva på. Lars tror själv att han slutat knarka för länge sedan om han bara hade vetat vad samhället hade att erbjuda. Dock upplever han det inte som att det har varit brist på information då många har varit på honom och försökt få honom att förstå att han måste sluta med knarkandet. Men Lars tänkte att ingen ska komma och säga till honom att sluta, för det kan han göra själv när han vill, trodde han. Man ljuger alltså för sig själv. Dock var det ingen som gav honom något annat alternativ till det liv han levde. Lars berättar även att när man kommer ut från fängelse har man oftast bara en kasse med sina tillhörigheter samt 300 kronor att leva på de närmaste dagarna. Det är också många som inte har någonstans att ta vägen än att gå till sitt gamla missbrukande nätverk. Lars säger att det ofta tar tid innan man får tid hos olika myndigheter och får möjlighet till ett eget boende. Detta gör att många återfaller snabbt i missbruk igen.

Andreas: De två första gångerna som Andreas deltog i behandling gjorde han det enbart för att dels slippa LVM men också för att slippa tjetet och lugna både föräldrarna och socialen. Han var alltså inte motiverad och gjorde det inte för sin egen skull. Han tog dock tills sig vissa bitar i behandlingen men det mesta ”sket” han i och sade det som dem ville höra.

Andreas nämner att han under missbrukstiden behandlade sin familj som skit. Han träffade inte dem speciellt mycket då han såg till att vara hemma när de andra familjemedlemmarna inte var det. Han passade exempelvis på att vara hemma när de andra var på jobbet och gick ut när de andra skulle gå och lägga sig. Andreas berättar att han gjorde mycket skit mot alla möjliga personer under tiden han missbrukade. Han förlorade även vänner som inte ville umgås med honom eftersom han inte var sig själv när han missbrukade. Han förlorade också flera jobb och lägenheter under missbrukstiden och han hamnade till sist mycket långt ner.

Kennet: Kennet berättar inte så mycket om livet innan vändpunkten. Dock nämner han sin skolgång från sin barndom. Han tror själv att om man hade upptäckt och kunnat diagnostisera

honom för ADHD på den tiden så hade hans liv kanske sett annorlunda ut. På den tiden kallade man det för att ha spring i benen samt att man blev satt i en observationsklass. Han tror själv att han började missbruka för att självmedicinera sig. Detta för att han blev lugnare av amfetaminet. Kennet berättar också att man som missbrukare och kriminell lätt drar på sig stora skulder, vilket han själv gjorde.

6.2.1 Sammanfattning: Livet innan vändpunkten

Många av de intervjuade berättar att de tappade kontakt med både familj och vänner. Om de fortfarande hade kontakt så var den inte speciellt bra. Vi tolkar deras utsagor som att det blir en ond cirkel, det ena leder till det andra. Detta blir till sist mycket svårt att ta sig ur på egen hand. Ofta leder denna livsstil till att man också förlorar jobb och inkomst vilket i sin tur leder till att individen inte ser någon mening med att sluta. En stor central del i dessa individers liv, var att de alla ljög och manipulerade. Det gick så långt att de även började ljuga för sig själva och i det utformade de en identitet som missbrukare och kriminell.

6.3 Den stora vändpunkten

Detta avsnitt handlar om det som vi kallar för den stora vändpunkten. Det är alltså en drastisk och svår upplevelse eller händelse som varit avgörande för att personen ifråga har börjat tänka om och vilja förändra sitt liv. Vi vill också påpeka att intervjupersonerna berättat om flera jobbiga och svåra händelser under sitt liv men den stora vändpunkten har, enligt dem själva, varit den mest avgörande och gjort dem starkt motiverade till att ta tag i sina liv. Anledningen till att detta avsnitt blivit kortare än de andra är för att det gäller en specifik händelse.

Eftersom det är en specifik händelse är det inte lika komplext och kräver därför inte lika mycket förklaringar. Dock vill vi återigen säga att det är just detta avsnitt som beskriver det mest avgörande i intervjupersonernas liv. Dock måste motivation ses i den kontext den befinner sig i. Här får man därför ha i åtanke att även andra faktorer både före och efter den stora vändpunkten haft stor betydelse.

Kennet: Kennets stora vändpunkt var när han fick en hjärtinfarkt under tiden som han satt på häktet. Detta fick honom att tänka på sin rökning och att han inte ville bli som sina

missbrukskompisar. Kennet tänkte även att om han inte slutar nu så kommer han inte att klara sig speciellt länge efter det att han frigges från fängelset. Han var helt enkelt trött på det livet han hade levt. Allt detta samt allt som hänt innan vändpunkten resulterade i att han sista gången i fängelset deltog i behandling för att han nu ville förändra sitt liv till något bättre.

Peter: Peters avgörande vändpunkt kom när han fick en hjärnblödning samma år som han hamnade i fängelse. Efter detta tröttnade Peter på sitt liv och bestämde sig för att förändra sin situation. Han säger att hjärnblödningen blev en väckarklocka som fick honom att tänka om. För honom fanns det sedan två alternativ att välja mellan: antingen går han ut med en påse i handen, hemlös och börjar knarka igen, eller så går han ut genom KRIS. Han valde då att gå ut genom KRIS och etablerade en kontakt med dem under fängelsetiden.

Lars: Den stora vändpunkten för Lars kom när hans mamma avled under tiden som han satt i fängelset. Han tror själv att han inte hade suttit här idag om han inte suttit i fängelse när hans mamma dog. Lars berättar också att i samband med sin mammas död så fick han en viss insikt. Efter detta ville han även visa sin pappa och sina syskon att han ville och kunde förbättra sitt liv.

Andreas: Andreas berättar att han gick mycket långt ner i sitt missbruk vilket resulterade i att han till sist försökte begå självmord, vilket blev hans stora vändpunkt. Detta lyckades inte och efteråt bestämde han sig för att en förändring måste ske. Detta för att han hade fått nog av det liv han levt. Andreas bestämde sig för att leva. På grund av detta så deltog han en tredje gång i 12-stepsprogrammet på behandlingshemmet Provita som nu gav bättre resultat.

Andreas berättar även att han tror att en förändring börjar hos individen själv men att man sedan måste få hjälp för att fortsätta förändras. Vidare berättar Andreas att han under behandlingen mötte flera personer som varit med om jobbiga situationer, exempelvis förlorat ett barn, och att detta gjort dem motiverade till att förändras. Han tror därför att viljan till att förändras utlöses av något speciellt och att det är individuellt för varje person.

6.3.1 Sammanfattning: Den stora vändpunkten

Som vi tidigare nämnde i inledningen till detta avsnitt kan vi här se att det har varit svåra händelser som gjort intervjupersonerna motiverade till att förändra sina liv. I alla de fyra fallen så handlade händelsen om liv eller död, antingen att man själv varit nära att dö men också förlusten av en nära anhöriga. Intervjupersonerna har i samband med sin stora vändpunktupplevelse börjat tänka om. Flera av dem nämner att de tror att de inte levt idag om de inte lyckades förändra sina liv.

6.4 Livet efter vändpunkten

I detta sista avsnitt tar vi upp hur intervjupersonernas motivation efter vändpunkten levt kvar och vad detta resulterat i. Vi tar även upp hur de efter förändringen lyckats bibehålla sin nya roll och identitet som en icke missbrukare och icke kriminell.

Kennet: Efter tiden på häktet och hjärtinfarkten som då inträffade satt Kennet i fängelse i drygt 5 år. Kennet nämner själv att han under fängelsetiden fick mycket tid att tänka efter på vad han ville göra med sitt liv. Han tänkte också på att om han inte slutar nu så är det kört. Kennet berättar också att eftersom han skulle sitta så pass länge i fängelset så tänkte han att en behandling kunde vara värd att prova. Under tidigare fängelsevistelser hade han inte haft någon tanke på att delta i någon form av behandling, men gav det nu en chans. Kennet började på en motivationsavdelning där han gick två kurser vilket fick bra resultat. Eftersom det gick bra på kurserna och han själv visade att han själv ville att en förändring skulle ske så vågade man också satsa mer på honom. Han tror själv att om han bara hade gått en kurs och sedan gett upp så hade man inte lagt ner lika mycket jobb på att hjälpa honom. Därefter fick han möjlighet att komma till en behandlingsavdelning som han var intresserad av. Kennet säger själv att han på denna avdelning fick en tydligare inblick i hur livet kunde vara utanför fängelsemurarna. Han tycker själv att behandlingen synliggjorde saker, alltså att han såg saker och ting på ett annorlunda sätt. Kennet berättar att han, under fängelsetiden, dessutom slutade röka, började träna och fick behandling mot sin hepatit C. Han fick nu en förståelse för hur livet kunde vara utan droger och kriminalitet.

Förutom hjärtinfarkten så fanns det andra faktorer som gjorde att hans motivation till förändring blev starkare. Under de fem åren i fängelset kom det många tråkiga besked om att vänner och andra personer avlidit samt annat som gjorde att han började tänka på varför han själv skulle leva. Även hans bröder har avlidit på grund av missbruket.

Kennet säger att han tog till sig vissa delar av det 12-stegsprigrom som han gick men menar att man själv måste leva upp till det som man lärt sig. Efter det att han blivit kvitt sitt missbruk och kriminella liv så fick han tillbaka flera gamla vänner och syskon (när de fortfarande var i livet) vilket har spelat en viss roll i att kunna hålla sig på rätt väg. Kennet berättar också att hans föräldrar gick bort innan han lyckades få ordning på sitt liv och han önskar nu i efterhand att han hade kunnat visa sin förändring för dem. Han brukar nu gå till deras gravplats för att prata med dem och hoppas på att de hör honom.

Kennet berättar att både socialen och frivården många gånger varit på honom att sluta med missbruket men det har inte hjälpt. Dock var det av stor betydelse att de sedan lyssnade på vad han själva ville när han väl var motiverad till att ta tag i sitt liv. Kennet berättar också att han tog kontakt med KRIS redan två år innan han skulle frigges och ägnade sina permissioner åt att hälsa på KRIS. Tillsammans med socialen, frivården och KRIS så ”packade de en bra ryggsäck” som han skulle ha vid frigivningen.

Kennet känner sig idag tillräckligt stark för att inte behöva gå på NA möten och efterbehandling. Han har nu en egen dörr att stänga samt egna pengar i fickan. Dock anser han också att man inte ska känna sig för stark utan ta det försiktigt. Men att efter sista fängelsestraffet få skuldsanering, hjälp med att hitta boende samt fått syskon och vänner tillbaka har gett honom mycket för att hålla sig på rätt väg.

Lars: Lars som först gick tre månaders motivationsbehandling på anstalt och sedan, efter fängelsetiden, 12-stegsprogrammet på behandlingshemmet Provita kände att saker började falla på plats samt att han för en gång skull gjorde det som andra sa att han skulle göra. Han berättar också att de kändes tryggt för honom att personalen på behandlingshemmet själva var

före detta missbrukare. Detta gjorde att han kände sig mindre dömd. Det kändes också lättare att prata med dem eftersom det inte var en massa fina ord, som vi tolkar som akademiskt språk, och att de lättare kunde förstå varandra, än personalen på fängelset. Lars berättar vidare att han skämdes över att han inte kunde förstå vad personalen på fängelset pratade om vilket resulterade han bara svarade ja och nej under tre månader. Han trodde också att personalen där tänkte att han inte var riktigt klok. Han tycker själv att:

”... det bästa är ju att en gammal missbrukare hjälper en annan ... det är nog det bästa som kan hända en, att man får en gammal missbrukare som terapeut...” (Lars).

Vidare berättar Lars att det var han själv som valde att stanna kvar på behandlingen (Provita) efter fängelsetiden. Då fanns det inga murar eller dörrar som tvingade honom att stanna. Han tror att denna frihetskänsla gjorde att han stannade trots att han bara hade kunnat gå rakt ut genom dörren och försvinna därifrån. När Lars hade permission från fängelset så gick han aldrig tillbaka då han inte såg någon mening i att vara där. Lars berättar dock att han flera gånger under behandlingen på Provita tänkte att nu skiter jag i det här. Men trots detta så stannade han kvar. Andra faktorer förutom frihetskänslan som Lars tror kraftigt kan ha bidragit till detta var motivationen från hans mammas död samt att han ville visa för sin pappa och sina syskon att han kunde förändras. Efter behandlingen på Provita började hans liv att fungera.

När Lars deltog i behandlingen på Provita så rådde de honom att inte ha någon kärleksrelation det första året. Detta för att man inte ska ha fokus på en relation eller annan person, utan enbart på sig själv. Lars bröt mot detta råd då han träffade en tjej som han egentligen bara tänkt ha under en kortare tid som en trygg bas. Lars berättar dock att blev det mer än så och hon är idag hans fru sedan 12 år tillbaka. Hon stöttade och hjälpte honom under tiden som han skulle få ordning på sitt liv. Ett exempel på detta var att hon erbjöd sig att betala hyra och hushållsutgifter så att han kunde betala tillbaka sina skulder. Detta var en relation som hade stor betydelse för honom, både då som nu.

Lars, som själv arbetar på KRIS sedan många år tillbaka, säger att KRIS har blivit som en bro mellan kriminalvården och sociala myndigheter. När man kommit ut ur fängelset och har en tid hos socialen om några dagar så behöver man inte tänka så länge innan man är tillbaka i de gamla kretsarna och rutinerna, enligt Lars. Men KRIS finns där och fångar upp dem som är motiverade. Lars berättar att han upplever det som att medlemmarna har lättare för att prata med dem på KRIS än exempelvis med personalen på sociala myndigheter. Det är en tryggare stämning och man kan prata om allt. Eftersom alla som jobbar där samt att alla medlemmarna själva är före detta missbrukare så är det också svårare att ljuga eller dölja om man tar återfall. Lars säger att han själva kört med en massa lögner och varit i liknande situationer som alla andra medlemmar. Därför kan han ganska snabbt märka och se om någon ljuger eller är drogpåverkad. Vidare berättar Lars att även föräldrar till barn i riskzonen kommer till KRIS för att fråga om råd. Det är inte alla som vill prata med de sociala myndigheterna eftersom man då får en stämpel direkt. Precis som de andra intervjupersonerna berättar Lars att han inte dricker. Han tror själv att han säkert hade kunnat ta en öl någon gång. Men han vågar inte eftersom han inte vet vad som händer. Lars är rädd att han till sist sitter med en spruta i armen.

Andreas: Till skillnad från de andra två behandlingarna började Andreas den tredje gången öppna sig mer och det kom fram saker på djupet, exempelvis om orsakerna till att han började knarka m.m. När Andreas valde att genomgå en behandling för tredje gången så var det självklart för honom att välja samma som tidigare, dvs. 12-stepsprogrammet. Han valde också att gå behandlingen på behandlingshemmet Provita precis som andra gången. Detta för att han kände sig trygg med att veta hur behandlingen går till och att det gick snabbare att komma in i rutinerna på behandlingshemmet. Andreas säger också att han tyckte att det var bra att man på Provita hade hårda regler och rutiner. Detta passade honom även om det kunde vara jobbigt under tiden som han var där. En annan faktor som Andreas tror kan ha bidragit till att det gick bättre den tredje gången på behandlingen var att den fanns fler vuxna just då. De två tidigare behandlingstillfällena så hade det mestadels varit ungdomar som sprungit omkring och larvat sig. Därför tror han själv att det kan spela en viss roll med vilka personer man går behandling med.

Andreas säger att han fortfarande går på efterbehandling en gång i veckan samt att han ibland följer med på AN-möten. Vidare är det viktigt för honom att ha något att göra om dagarna, annars tror han själv att det finns risk för att han skulle falla tillbaka igen. Andreas, liksom de andra intervjupersonerna, varken festar eller dricker. Andreas tror själv att det kanske skulle fungera några gånger men att det sedan skulle resultera i ett återfall. Han tycker det som ung kille är lite svårt att inte kunna festa på exempelvis nyår och andra speciella tillfällen. Men han säger också att fördelarna väger upp då han nu fått tillbaka gamla barndomsvänner, ska gå en yrkesutbildning och börjat få ordning på sitt liv.

Andreas berättar att hans familj har stöttat honom väldigt mycket och att detta har haft stor betydelse för honom. Detta för att motivationen blev ännu bättre när han kände att han hade stöd från dem och att förtroendet kom tillbaka. Alla i familjen vill nu vara med när han kommer hem för att hälsa på under sin ledighet vilket Andreas tycker är mycket roligt. När Andreas är ledig på helgerna åker han enbart till familjen och sedan direkt tillbaka till KRIS igen. Han vet själv inte hur det skulle gå om han skulle stöta på sina gamla missbrukarkompisar. Han säger att han inte vill umgås med dem då de inte längre har något gemensamt och att han inte har något att hämta hos dem. Därför tänker Andreas att han ska stanna kvar i den stad han just nu bor i även efter det att han lämnar KRIS och inte flytta tillbaka till sin hemstad. Detta för att börja om helt på nytt.

Andreas kom till KRIS efter det att han fullföljt den tredje behandlingen. Han ville först åka tillbaka till sin hemstad, men socialen där hade ingen möjlighet att hjälpa honom med boende och annat. Dessutom var det redan ordnat med KRIS i den stad han nu befinner sig i. Andreas tycker det är bra eftersom han där inte kan stöta på gamla vänner som han missbrukat tillsammans med.

Peter: Förutom hjärnblödningen som Peter tror orsakades av stressen av att jaga droger fanns det även andra händelser, som uppstod i samband med sitt missbrukande och kriminella liv, som gjorde att han fick avsmak för det sätt han levde på. Vidare berättar Peter att eftersom man ljög så mycket glömde man också ibland vad man hade ljugit om vilket kunde orsaka konflikter samt hot och våld. Han tror därför själv att han skulle varit död idag om han inte slutat knarka. Dock är han på ett sätt tacksam över att han fick uppleva dessa hotfulla

situationer eftersom dem bidrog till att han fick avsmak för livet som missbrukare. Peter berättar även att människor runt omkring honom avlidit under missbruks och fängelsetiden, det vill säga att relationer har försvunnit. Detta säger han, också har fått honom att tänka efter mer om sitt liv.

Peter nämner att det tar lång tid att bygga upp ett nytt och normalt liv men att det går mycket snabbt att bli av med det igen. Peter pratar om att man inte ska glömma vart man kommer ifrån. Han berättar att han själv brukar gå till ett café för hemlösa. Dels för att nå fram till andra människor men också för att påminna sig själv om att han själv en gång suttit där och att han lätt kan hamna där igen. Vi tolkar det som att han menar att man inte ska glömma bort sitt tidigare missbruk och leva som att det aldrig hänt. Man ska istället tänka att man är en före detta missbrukare och hela tiden jobba för att inte återfalla i den livsstilen.

Peter tog, precis som de andra, kontakt med KRIS när han satt inne i fängelset. Han menar att det är mycket som ska förberedas, socialen ska godkänna och betala boendet på KRIS och annat som måste fixas. För Peter fungerade detta smidigt och han känner att han fått den hjälp han behövt. Peter tycker att det är viktigt att bygga upp en tillit med sin socialhandläggare för att denna typ av situationer ska fungera bra.

Peter anser att man inte kan vara drogfri ensam. Han säger att många tänker att om de inte har något att göra så kan jag lika gärna gå ut och knarka. Därför är det för Peter viktigt att gå flera behandlingar om man behöver det samt att ha en sysselsättning på dagarna, exempelvis arbeta. Han säger också att det är viktigt för honom att känna sig behövd och att få ut något av dagarna. Under tiden som Peter bodde på KRIS så började han praktisera och letade efter en egen lägenhet, allt för att bygga upp en trygghet och struktur i sitt liv. Detta menar han är en viktig faktor, tillsammans med stöd och hjälp, till att kunna hålla sig på rätt väg. Peter berättar att de på KRIS har en sträng policy om att man inte får dricka eller ta droger. Man får inte heller använda några läkemedel som hjälp att hålla beroende under kontroll då dessa innehåller ämnen som i sig kan vara beroendeframkallande. Vidare berättar han att man på KRIS anser att det går att sluta utan dessa typer av hjälpmedel. Peter tycker själv att det är positivt att detta är strängt.

6.4.1 Sammanfattning: Livet efter vändpunkten

Gemensamt för alla intervjupersoner är att de lyckats förändras och fortsätta på rätt väg på grund av att de haft en stark vilja till att göra det. Viljan har dels utlösts av den stora vändpunktshändelsen men också tankar och minnen om hur deras liv sett ut och vad de varit med om. Till denna vilja har det varit viktigt för samtliga att leva i en trygg miljö, exempelvis hitta arbete eller annan sysselsättning, träffa vänner och familj samt hitta fungerande rutiner i vardagen. Något som de alla fyra tar upp är att KRIS haft en viktig roll i att hitta en fungerande vardag. Andreas nämner att han bröt med det gamla nätverket som tillhörde missbrukarrollen. Även om de andra intervjupersonerna inte sagt det ordagrant så uppfattar vi det som att samtliga har gjort detta, mer eller mindre.

7. Analys

Goffman talar utefter att vi lever i en teatervärld där vi utgår ifrån roller som vi spelar upp med och för varandra. Våra roller är platsbundna bortsett ifrån ifall vi nu tillhör den grupp av människor som har en högre position inom arbete eller kunglighet, vilket Goffman tar upp med det att han talar om "The setting" (inramning). Med detta i åtanke kan vi se missbrukaren som en roll, en roll denne antagit med följderna av ett missbruk. Med missbruket tillkommer även ett liv i kriminalitet för att kunna finansiera det drogmissbruk individen hamnat i och med det har då rollen expanderat. Då samhället och staten inte accepterar ett liv med drogmissbruk och kriminalitet, hamnar dessa individer utanför samhället. De är försatta att spela sin roll och oförmögna att ta sig ur den om de inte blir hjälpta. Detta leder till att de skapar sig en identitet vilket Lars, Kennet och Peter talar för. En identitet som är platsbunden från det övriga samhälle och skapar en distans som leder till ett utanförskap. Ett utanförskap som gör att individen tappar kontakten till vad som anses vara ett "normalt" liv. Ett liv med fast bostad, arbete och vänskap där man inte sviker varandra i fula spel, vilket tre av våra medverkanden vittnat om att det varit med om på olika sätt.

Identiteten, rollen individen antagit blir en viktig faktor till det att individen vill förändras och avsluta ett liv med missbruk och kriminalitet. För att kunna vara mottaglig måste individen bli medveten om sin roll och vilja bryta med den. Inse att en förändring är ett måste, vilket våra

medverkanden på olika sätt fått uppleva. Det genom det vi kallar för den ”stora händelsen”. Smärtsamma uppvaknanden där de känt att nu får det vara nog. I detta har även hjälp funnits att tillgå, där individens gamla roll inte kunnat uppfylla någon funktion. De har blivit tvungna att bryta med den och genom det kunnat tillgodose sig den hjälp som erbjudits. Detta är likt det Ebaugh (1988) beskriver i sin bok ”Becoming an Ex”, där hon förklarar vägen mot att hitta en ny roll, skapa sig en ny identitet och det utefter en specifik händelse.

Peter berättade under intervjun om svårigheterna med att bryta och att han inte tror alla klarar det och Andreas berättade om sina svårigheter med att bryta upp, då han egentligen ville fortsätta sitt missbruk. Han höll upp en fasad, spelade en cynisk roll, vilket Goffman (2009) tar upp i sin bok Jaget och maskerna. En roll där individen har en bakomliggande tanke med att spela upp ett falskt jag, en tanke till att uppnå något som har större betydelse än trovärdigheten i att spela ett visst jag. Andreas låtsades ta till sig behandlingen för att lugna sina föräldrar samt socialtjänsten. Han uppträdde och använde sig av manér som dolde hans lögn men bakom den fasaden fortsatte han rollen som missbrukare. Det för att sedan gå tillbaka till det liv han kände till, den identitet han antagit som missbrukare. Peter vittnade om liknande saker under sin behandling, hans egen uppfattning var att alla inte var där av anledningen till att bli av med sitt missbruk. Det fanns de som var där för tillvaron på behandlingsavdelningen var bättre, med fler TV kanaler och träningsmöjligheter, vilket även Kenneth berättade om.

Mycket som kommit fram av intervjuerna talar för att det är viktigt att våga släppa sin identitet, sin roll för att kunna återgå till ett liv utan missbruk vilket Kenneth berättade om under sin intervju. Han bestämde sig inne på fängelset då han satt på motivationsavdelningen att ge det ett försök, han var mycket trött på sitt gamla liv som amfetamin missbrukare, vilket han varit i fyrtio år. Med det att individen vågar bryta med sitt gamla jag, återfår individen också tilliten ifrån andra medmänniskor och de öppnar upp för att individen ska bli hjälpt i sitt tillfrisknande. Ebaugh skriver om denna process som en början till den nya rollen och att den kan se olika ut ur ett tidsperspektiv. Ser vi då till det Goffman (2009) talar för, att vi människor förväntar oss att inramning, uppträdande och manér hänger ihop. Kan vi även läsa in att Kennet kom att med tiden anta en ny roll i och med han ville förändras och

behandlingsprogrammet och den plats han befann sig på gav honom nya möjligheter till ett annat uppträdande som ledde till en ny identitet. Kenneth berättade att han återvann ett förtroende från personalen på fängelset samt socialtjänsten. Detta är något Andreas även berättade om då han med tiden även återvann förtroendet från sin familj, då han bestämde sig för att bryta med sitt gamla jag på riktig och inte bara spela rollen utefter ett cyniskt jag. Kenneth berättade även att 12-stepsprogrammet han genomförde, handlar om ett sätt att leva, en livsstil som man ska leva upp till. Med en ny livsstil skapas ett nytt jag, en ny roll som nykter.

Lars talade om svårigheterna med att ta till sig behandlingen i fängelset. Han upplevde det var lättare att ta till sig behandlingen utanför på Provita, ett privat behandlingshem. Där fanns före detta missbrukare i personalstyrkan. De svängde sig inte med fina ord och var inte de som låste in honom. Vi har tolkat det till att han upplevde det blev tryggare för honom genom att de kunde hans roll och vägen till att bli fri missbruket. Detta blir intressant till det att man ser till själva framförandet av jaget. Genom att befinna sig bland de som kunde hans roll, som visste var han kom ifrån, behövde han inte längre lägga energi på att spela en roll. En roll som inte fick någon betydelse för hans tillfrisknande, så som han gjorde i fängelset. I fängelset hade Lars enbart svarat ja och nej samt gjort vad som skulle göras.

Under intervjun med Peter berättade han om en händelse som skedde efter det att han blivit kvitt sitt missbruk och släppt sin roll/identitet som missbrukare. Han hade varit tvungen att söka vård på vårdcentralen. Där och då kände han sig tvungen att tala om för dem, att nu hade han rätten att kräva bra vård eftersom han betalar skatt. Han ville inte längre ses som en missbrukare och bostadslös utan hade behov av att påvisa sitt nya jag, den roll han med sitt tillfrisknade antagit. Ebaugh (1988) skriver att det händer att individer möts med skepsis och måste förtydliga sin vilja till att vilja frändras och det för sin omgivning, vilket vi tolkar in här. Peter kände sig misstrodd. Den nya rollen gav honom privilegium som han inte känt han haft rätt till som missbrukare och därför ville han påvisa sin förändring. I detta blir det tydligt att det egna jaget får en stor betydelse till själva tillfrisknandet. Individen måste gå igenom en process till förändring och skapa sig en ny roll.

Empowerment är en form av en behandlingsmodell som synliggör individen i dennes process till förändring, innan eller efter den stora ”vändpunkten”. Empowerment handlar om hjälp till självhjälp. En gemensam faktor som går att läsa ut ur vår empiri är att behandling i sig inte enbart kan hjälpa en individ att ta sig ur ett liv med droger och/eller kriminalitet. Utan den stora vändpunkten i en människas liv spelar en viktig roll till det. Behandlingen måste ses i ett större sammanhang. Det handlar dels om motivation men också om att andra faktorer kan spela en stor och viktig roll. En av de gemensam faktor som finns, är att när individer väl är motiverad till att förändra sitt liv så är det viktigt att det finns något som fångar upp dem. Det måste alltså finnas rätt stöd och hjälp för att en individ ska klara av att förbättra sin livssituation vilket är en av flera viktiga faktorer i empowerment teorin. Ett exempel på stöd är att delta i en behandling. Flera av intervjupersonerna har berättat att de tagit till sig vissa delar i behandlingen och ett exempel på detta är att lära sig känna igen signaler som tyder på att man är på väg in i ett återfall. I empowerment teorin talas det för att en person måste ges kunskaper och färdigheter för att en förändring ska kunna ske. Sådan kunskap kan då exempelvis vara de kunskaper som man lär ut i behandlingsprogram. En kommentar från en av intervjupersonerna är att han tror att han slutat med missbruket mycket tidigare om han bara hade vetat vad samhället hade att erbjuda honom.

En annan viktig punkt i empowerment-teorin är att individen måste bli medveten om sambandet mellan sin egen situation och de yttre förhållandena i samhället. Individen måste alltså dels veta orsakerna bakom sitt missbruk men också vad det finns för resurser i samhället som kan hjälpa till att ställa saker och ting tillrätta. Därför kan även kunskap om samhällets resurser vara viktigt att få ta del av och är viktig att ha med sig den dagen man bestämmer sig för att ta tag i sitt liv och kommit ut ur missbruket. Med den kunskapen blir det lättare för individen att välja vad denne tror är bäst för honom/henne själv, om det exempelvis finns flera olika behandlingsalternativ. Enligt empowerment teorin så anses att individen bäst själv kan ta tillvara på sina egna intressen och hur dessa behov ska tillgodoses. Om individen då inte vet vilka alternativ som finns så är det svårt att avgöra vilket som skulle passa bäst. KRIS åker vanligtvis ut till anstalterna för att informera om organisationen samt visa att de finns. Dock begär organisationen att individen själv tar kontakt med KRIS om de vill få hjälp av dem. Detta är då ett sätt för individen att visa sin motivation men också att individen tänkt att KRIS

kan vara ett bra alternativ. När någon långvarigt levt i missbruk och kriminalitet så drar denne exempelvis ofta på sig stora skulder som individen, när denne fått ordning på sitt liv, måste betala tillbaka. En av intervjupersonerna pratar om att samhället kan hjälpa till genom att exempelvis bevilja skuldsanering, vilket kan ge en knuff på rätt väg. Detta är också ett exempel på att det måste skapas rätt förutsättningar för att individen ska kunna hjälpa sig själv. Att få hjälp med praktiska saker som bostad och ekonomi kan vara viktiga förutsättningar för att individen ska lyckas.

Empowerment teorin tar upp att vi människor vill ha kontroll över våra liv samt behovet av att få känna oss starka och kraftfulla. Det är individen som på bästa sätt kan tillvarata sina egna intressen samt själv bestämma hur dennes behov ska bli tillgodosedda. En kommentar från en av intervjupersonerna angående detta är att han tycker att behandling utanför fängelsemurarna är bättre än de inne på fängelset. Han berättade om då han bodde på Provitas behandlingshem så fanns det möjlighet för honom att bara gå rakt ut genom dörrarna. Dock gjorde han inte det och han vet egentligen inte varför. Det kan ha att göra med att han själv kunde välja och därmed hade kontroll och inflytande över sitt eget liv. Enligt empowerment teorin gör detta att vi känner oss starka och kraftfulla. Även kunskaper och vetskapen om att det finns hjälp att få kan öka denna känsla av kraftfullhet. En annan sak som nämns i empowerment är att individen måste få veta att denne inte är ensam om sitt problem. Denna vetskap kan individen dels få genom att delta i en behandling som vänder sig mot en speciell målgrupp som har liknande problematik. De intervjuade, som är medlemmar i KRIS, uttrycker också att KRIS varit en viktig faktor eftersom de fått hjälp av personer som genomgått liknande situationer i livet samt tagit sig ur missbruket. Detta är också en sätt att få veta att man inte är ensam och att det finns många som genomgått liknande svårigheter i livet. I det stora hela handlar det om att vara motiverad samtidigt som man får rätt förutsättningar till att hjälpa sig själv. Rätt förutsättningar är att få stöd och hjälp samt kunskaper som gör att individen kan få mer inflytande över sitt liv, vara delaktig i sin förändringsprocess och få större självkänedom.

8. Slutdiskussion

Här nedan har vi tänkt att utifrån våra tre frågeställningar diskutera och presentera de slutsatser vi kommit fram till i vår studie.

Hur har vägen/livet sett ut fram till de avgörande vändpunkterna?

Samtliga intervjupersoner har genom sina berättelser vittnat om hur deras liv trasat samman och hur allt har kommit till att handla om droger och begå brott för att finansiera sitt missbruk. De har alla ljugit och manipulerat sin omgivning och relationer till nära och kära har förstörts. De har delat med sig av smärtan av att förlora vänner och familjemedlemmar. Vissa av dem har berättat om svårigheten till att hitta motivationen till att sluta med sitt missbruk. De har förnekat sitt beroende eller fallit tillbaka i det efter en behandling. Av intervjuerna har vi förstått att dessa individer inte har gått ner sig över en dag, utan det har skett successivt. De har inte förlorat arbete, boende eller relationer till andra människor direkt utan allt har kommit med ett utökat beroende till den drog de missbrukat. Till det har lögnerna blivit viktiga och livet har vänts till en stressad tillvaro med en sak i huvudet ”att få tag på drogen”. Vilket Peter vittnade om. Det vi sett tydligt i mötet till dessa individer vi intervjuat, är att det varit en livsprocess som pågått länge. Till slut kunde de lögner de skapat för att kunna förhålla sig till sin omgivning inte längre rätta dem. Inte heller hålla dem ifrån deras egna sanningar.

Hur ser vändpunkterna ut?

Under vårt arbetes gång upptäckte vi att det funnits en avgörande vändpunkt hos de vi intervjuat. Det har kommit fram att de alla haft en avgörande händelse i det att de till slut valt bort drogerna och kriminaliteten. Det kan tyckas konstigt i det att det återkom berättelser om händelser i deras liv under intervjuerna, som både varit smärtsamma och hemska men denna händelse har handlat om liv och död. Det har varit en direkt insikt om att livet inte varar för evigt och att de kommit fram till att de vill leva. En av de intervjuade miste sin mamma och fick insikt genom det och de övriga intervjupersonerna fick en direkt nära döden upplevelse.

Alla kanske inte får det här uppvaknandet, de kanske aldrig når till en vändpunkt, men våra intervjupersoner har vaknat upp genom en smärtsam vändpunkt.

Hur har de klarat av att byta samt bibehålla en ny identitet och roll?

Det vi fastställt av de intervjuer vi gjort, har varit att de genom en inre förståelse till hur de fungerar som individer kunnat hitta en väg till att bibehålla sin nykterhet. De har med hjälp till självhjälp från en behandling de genomgått, hittat centrala och individuella faktorer till att kunna bryta med sitt tidigare liv. Likt det Ebaugh (1988) skrivit i sin bok, har intervjupersonerna gått igenom en förändringsprocess och kommit till en vändpunkt. Med denna vändpunkt har de fått insikt om ett nytt liv, en identitet, en roll som de sedan strävat efter att bli. Goffman skriver om betydelsen av roller och hur de blir viktiga i vårt samliv med andra, vilket blir tydligt i intervjupersonernas förändringsprocesser.

Mycket på vägen har handlat om att bryta med det förflutna och våga ta emot hjälp och skaffa sig en tillit till att våga förändras. I allt detta har det även blivit viktigt för intervjupersonerna att lära sig förhålla sig till sin gamla roll. För samtliga deltagare finns den där som en påminnelse om hur det varit. En varning om hur det kan bli ifall de tar den där ölen, ”fixen” över helgen. Det har blivit tydligt att de funnit strategier för att klara av att bibehålla sin nya roll och att KRIS betyder mycket i detta. De finner stöd i andra individer med samma bakgrund, samt att de återfunnit gamla vänner och familjemedlemmar de förlorat på vägen in i missbruket. Det återfinns alltså tre centrala delar som bidrar till att intervjupersonerna klarar av ett liv utan droger. Bryta med allt som har med det liv de hade som missbrukare, nya som gamla relationer där de finner stöd och kärlek och att de aldrig glömmer vart ifrån de kommer.

9. Referenser

- Askheim, Ole Petter & Starrin, Bengt (red.) (2007). *Empowerment i teori och praktik*. 1. uppl. Malmö: Gleerups
- Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Gila Chen 2006, Social support Spiritual Program, and Addiction Recovery”, *Journal of offender Rehabilitation* nr 43(15/2 2013)
- Denvall, Verner & Jacobson, Tord (red.) (1998). *Vardagsbegrepp i socialt arbete: ideologi, teori och praktik*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Eriksson, Riitta (17/2011). ”Jag har drömt...” *Erfarenheter av framgångsrik missbruks- och beroendebehandling för vuxna*. FoU Nordost
- Freire, Paulo (1976). *Pedagogik för förtryckta*. 8. uppl. Stockholm: Gummesson
- Goffman, Erving (2009). *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. 5. uppl. Stockholm: Norstedts
- Laanemets, L (2009) ”Att falla åter - om återfall”. I Johnsson, Eva, Laanemets, Leili & Svensson, Kerstin (red.) (2009). *Narkotikamissbruk: debatt, behandling och begrepp*. 2., [red.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Mats, Berglund (2000) *Behandling av alkoholproblem en kunskapsöversikt*. 1. uppl. CUS och Liber AB
- Stina Holmberg & Jonas Öberg 2012, Effects of drug treatment units in Swedish prison, *Journal of Scandinavian Studies in Criminologi and Crime Prevention* nr 3
- Svensson B, Kristiansen A (2005) ”En nedrustad narkomanvård ur brukarnas perspektiv”. *Nordisk socialt arbeid* , 03/2005, s. 220-230

Internetlänkar

- Kriminalvården, Arbetet mot narkotika. Hämtad 20-03-2013 från <http://www.kriminalvarden.se/Fangelse/Arbetet-mot-narkotika/>
- SOU (2011:35). Bättre insatser vid missbruk och beroende. Individen, kunskapen och ansvaret . Statens Offentliga Utredning. Hämtad 20-03-13 från <http://www.regeringen.se/content/1/c6/16/71/05/4a710efb.pdf>.
- Vetenskapsrådet (2011). God forskningssed. Hämtad 20-03-13 från www.cm.se/webbshop_vr/pdf/2011_01.pdf
- Kris hemsida. Hämtad 20-03-2013 från <http://kris.a.se/>
- Provitas hemsida. Hämtad 13-03-20 från <http://www.provita.se>

Bilaga 1

Intervjufrågor

- Gick du behandlingsprogram och hur upplevde du det?
- Vad var positivt respektive negativt i behandlingen?
- Finns det något annat som haft betydelse för dig när du skulle sluta missbruka?
- Hur förhåller du dig till alkohol/droger idag?
- Hur förhåller du dig till ditt gamla liv?
- Har du kontakt med gamla vänner som fortfarande har ett missbruk?
- Vad gjorde att du bestämde dig för att sluta missbruka och begå brott?
- Vad har KRIS haft för betydelse för dig?